

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Işıl ALBAYRAK

**İNSAN- DOĞA İLİŞKİSİ ÜZERİNE
FELSEFİ YAKLAŞIMLAR
ANTALYA KENT MERKEZİNDE PROFESYONEL MESLEK SAHİPLERİNİN
EKOLOJİK DUYARLILIĞI
VE
ÇEVRE ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

**FELSEFE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANTALYA 2005

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Işıl ALBAYRAK

İNSAN- DOĞA İLİŞKİSİ ÜZERİNE
FELSEFİ YAKLAŞIMLAR
ANTALYA KENT MERKEZİNDE PROFESYONEL MESLEK SAHİPLERİNİN
EKOLOJİK DUYARLILIĞI
VE
ÇEVRE ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Danışman
Prof.Dr.Sevinç ÖZEN GÜÇLÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANTALYA 2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
1. İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ ÜZERİNE FELSEFİ YAKLAŞIMLAR	4
1.1. Mekanist Dünya Görüşü	4
1.2. Ekolojik Yaklaşımlar	5
1.2.1. Marksizm ve Ekoloji	9
1.2.2. Yeni Ekolojik Paradigma	10
1.2.3. Küresel –Çevresel Refleks	11
1.2.4. Toplumsal Ekoloji	11
2. KENTLEŞME	20
3. SİVİL TOPLUM	23
4. ANTALYA'DAKİ PROFESYONEL MESLEK SAHİPLERİNİN ÇEVRE SORUNLARI KONUSUNDAKİ DUYARLILIKLARININ İNCELENMESİ	25
4.1. Araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi	25
4.1.1. Araştırmanın amacı ve önemi	25
4.1.2. Araştırmanın kapsamı ve sınırları	25
4.1.3. Araştırmanın yöntemi	26
4.2. Analizler	27
4.2.1. Demografik özellikler	27
4.2.2. Araştırmaya katılanların genel çevre bilinci	28
4.2.3. Araştırmaya katılanların çevre algısı ve değer yargıları	32
4.2.4. Araştırmaya katılanların Sivil Toplum Kuruluşları hakkındaki görüşleri	35
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	39
KAYNAKÇA	44
EK 1: UYGULANAN ANKET	46
ÖZGEÇMİŞ	54

TABLÖLAR

Tablo 1 Araştırmaya katılanların demografik bulguları	27
Tablo 2 Araştırmaya katılanların çevre sorunları konusunda yapılabileceklerle ilgili görüşleri	28
Tablo 3 Araştırmaya katılanlara göre en önemli çevre sorunu	29
Tablo 4 Araştırmaya katılanlara göre Antalya ilinde hava kirliliğinin nedenleri.....	29
Tablo 5 Araştırmaya katılanların plajların özelleştirmesine yönelik görüşleri	30
Tablo 6 Araştırmaya katılanların tarım arazilerinin imara açılması konusundaki görüşleri ...	30
Tablo 7 Araştırmaya katılanlara göre denizin kirlenmesinin temel nedenleri	31
Tablo 8 Araştırmaya katılanların gürültü kirliliğii konusundaki görüşleri.....	31
Tablo 9 Araştırmaya katılanlara göre doğal alanların tahribatının nedenleri	32
Tablo 10 Araştırmaya katılanlara göre en önemli çevre sorunları	32
Tablo 11 Araştırmaya katılanlara göre insan-doğa ilişkisinde temel alınması gereken yaklaşımlar	33
Tablo 12 Araştırmaya katılanların çevre konusundaki hassasiyetleri	33
Tablo 13 Araştırmaya katılanların çevre ile ilgili kitlesel eylemlere yönelik görüşleri görüşleri	34
Tablo 14 Araştırmaya katılanların çevre sorunlarına yönelik tutumların nasıl olması gerektiğii konusundaki görüşleri	34
Tablo 15 Araştırmaya katılanlara göre çevre sorunlarının çözüm şekli	35
Tablo 16 Araştırmaya katılanların çevre örgütlerinin faaliyetleri konusundaki düşünceleri....	35
Tablo 17 Araştırmaya katılanların çevre ile ilgili katıldıkları etkinlikler	36
Tablo 18 Araştırmaya katılanların bilgiye ulaşma şekilleri	36
Tablo 19 Çevre sorunlarının çözümü için kullanılan yöntemler	37
Tablo 20 Çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki sorumlular	37
Tablo 21 Çevre derneklerinin yapması gereken çalışmalar	38

ÖZET

İNSAN- DOĞA İLİŞKİSİ ÜZERİNE FELSEFİ YAKLAŞIMLAR ANTALYA KENT MERKEZİNDE HALKIN EKOLOJİK DUYARLILIĞI VE ÇEVRE ÖRGÜTLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Işıl Albayrak

Bu çalışma, insan-doğa ilişkisi üzerine temel felsefi yaklaşımları gözden geçirmek ve teorik yaklaşımların gündelik yaşantımızla uyumlu olup olmadığını kısmen belirleyebilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevre felsefesinin gelişiminden, bu konudaki yaklaşımlardan ve kavramlardan bahsedilmiş olup ikinci bölüm ise gerçekleştirilen uygulamaya ayrılmıştır.

Çevre felsefesi ile ilgili tartışmalar çok genel olarak insanmerkezci yaklaşımları içeren mekanist görüş ve çevre merkezci yaklaşımların bulunduğu ekolojik görüşler olarak sınıflanabilir. Üzerinde ağırlıklı olarak durulan toplumsal ekolojik yaklaşım ise insan-doğa ayırımına karşı çıkararak, özgürlükçü, işbirliği, yadımlaşma ve doğrudan demokrasiye dayalı olarak tasarladığı toplumsal – ekolojik sistemle günümüzde alternatif bir etik ve ekolojik toplumsal yapı önerilerini içinde barındırmaktadır.

Tartışmalar sadece teorik olarak incelenmemiş bunların pratik yaşantıdaki olgusal yansımalarının ele alınması da mümkün olmuştur. Bu bağlamda Antalya kent merkezinde yaşanan çevre sorunları ve bu sorunların çözümü ya da farkındalık yaratılmasını amaçlayan sivil toplum örgütleri ile ilgili olarak seçilen örneklem grubunun bu konulardaki düşünce, bilinç, duyarlılık ve tutumları incelenmiştir.

Biyolog, inşaat mühendisi ve orman mühendislerinden oluşan örneklem grubunun yanıtları kendi aralarında karşılaştırılmış ancak belirgin bir fark bulunamamıştır. Tarım ve orman arazilerinin yoğun yapılaşma nedeniyle tahribata uğraması ve şehir merkezinde yoğun ve plansız yapılaşma en önemli çevre sorunu olarak görülmektedir. Örneklem grubunun herhangi bir çevre derneğine üyelikleri veya katılımları son derece düşüktür ve çevre sorunlarının çözümünde bireysel yöntemleri öncelikli olarak düşünmektedirler. Böyle bir tutumun bir çok nedeni vardır. Ülkemizde uzun zaman sivil girişimlerin baskı altına alınması ve bu tür bir geleneğin yerleşmemesi ya da günümüzde küreselleşmenin bu tür örgütlenmeleri bir araç olarak kullanma çabaları bu olgu ile ilgili yaşanan sorunlardan bir kaçıdır.

SUMMARY

A PHILOSOPHIC APPROACH TO HUMAN –NATURE RELATIONSHIPS IDEAS OF PUBLIC ON ECOLOGICAL AVERNNESS AND NON GOVERMENTAL ENVIRONMENTAL ORGANISATIONS IN CENTRAL ANTALYA

Işıl Albayrak

This study was undertaken aiming at examining the basic philosophical approaches to the human-nature relationship and determining whether the theoretical approaches are consistent with our everyday life. The study consists of two main parts. In the first part the development of the philosophy of environment, the approaches and concepts concerning this topic are being introduced while the second part consists of the realized empirical research.

The discussions on the philosophy of environment can be generally classified as the approaches that imply the human-centered mechanist ideas and the ecological ideas that imply the environmental-centered approaches. The social environmental approach refuses the human-nature differentiation and implies suggestions of an alternative ethical and ecological social-ecological system that is established on freedom, cooperation, aid and democracy.

The discussions have not been carried out only theoretically; their phenomenological reflections in practical life have been considered as well. In this context a population of respondents chosen out of NGO's (Non-Governmental Organisations) aiming at solving the environmental problems in the center of Antalya or achieving a certain consciousness on this issue has been interviewed on their consciousness, sensitivity and behavior.

The responses of the population of respondents consisting of biologists, construction engineers and forest engineers have been compared with each other however no differences have been determined. The destruction of agricultural lands and forests through intensive construction of buildings and the intensive and unplanned construction in the center of the city are being considered as the most significant environmental problems. Those in the population of respondents are rarely members of any environmental association and rather prefer individual solutions concerning environmental problems. This situation is the result of civil initiatives being suppressed in the past of the country and therefore such a tradition not being able to expand. Such organizations being used by globalization as an instrument are another difficulty that exists concerning the problems that have to do with this phenomenon.

GİRİŞ

Bu çalışma, insan-doğa ilişkisi üzerine temel felsefi yaklaşımları gözden geçirmek ve teorik yaklaşımların gündelik yaşantımızla uyumlu olup olmadığını kısmen belirleyebilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevre felsefesinin gelişiminden, bu konudaki yaklaşımlardan ve kavramlardan bahsedilmiş olup ikinci bölüm ise gerçekleştirilen uygulamaya ayrılmıştır.

Ekoloji, konusu gereği farklı disiplinleri içerisinde barındırmaktadır. Çeşitli felsefi görüşlerin yanında mühendislik alanlarından, tıp, biyoloji gibi temel bilimlere ya da sosyoloji, kamu yönetimi, şehir ve bölge planlama, ekonomi ve hukuk gibi birçok disiplinin içerisinde incelenmekte ve çevre bilim gibi başlıbaşına bir uzmanlık alanının konusunu da oluşturmaktadır. Trosper'a göre (2005, s.14) bu disiplinlerden hiç biri bir diğerine göre üstün değildir. Farklı disiplinleri içinde barındıran yaklaşım olayları çözümlemede ve kurallar oluşturmada iyi bir yöntemdir. Ekoloji son derece kapsamlı bir araştırma alanına sahiptir. Çalışmamızda ekolojik yaklaşımlara kısaca değinildi. Ancak sosyoloji içerikli bir çalışma da olması nedeniyle toplumsal ekolojik yaklaşımlar üzerinde daha fazla durmayı tercih ettik. Antalya kent merkezinde yaşanan aşırı betonlaşma önemli bir ekolojik sorundur. Dolayısıyla kentleşme olgusu ve ekolojik yaklaşımlarla bağlantılı olarak toplumsal hareketlerin çevreye yönelik girişimleri de kısaca ele alındı.

Uygulamalı bir araştırmayı içeren ikinci bölümde ise Antalya kent merkezinde profesyonel meslek sahibi kişilerden oluşan, araştırmacının yakın çevresinden ulaşabileceği örneklem grubu olasılıklı olmayan örnekleme yöntemi ile belirlendi ve örneklem grubunun çevre sorunları ve çevre konusunda çalışan sivil toplum örgütleri ile ilgili görüşleri anket uygulanarak incelendi.

Araştırmanın temel kavramları ile bu konuyla ilgili genel tartışma sorularına aşağıda değinilmiştir.

Ekoloji kavramı “insan ve diğer canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen biyolojik bilim dalı” (Kışlalıoğlu ve Berkes, 19 s14) olarak tanımlanmaktadır.

Çevre ve ekoloji kavramları arasında temel farklılıkların olduğu ileri sürülerek bu konuda farklı tutumlar benimsenmiştir. Bookchin, (1996a, s.62) “Çevrecilik” anlayışının araçsal bir duyarlılığı yansıttığını, bu yaklaşımın; doğayı insan kullanımını için daha faydalı hale getirilmesi gereken bir alan olarak gördüğünü, toplumun temelinde yatan insanın doğaya hükmetmesi gerektiği anlayışını sorgulamadan, tam tersine tahakkümün neden olacağı

tehlikeleri azaltacak teknikler geliştirerek onu desteklediğini belirtmektedir. Ekoloji kavramı ise “doğa ve insanlığın doğal dünyayla ilişkisi hakkında daha geniş bir kavrayış getirir; biyosferin dengesini ve bütünlüğünü kendinde bir amaç olarak görür” .(Bookchin 1996a s.62) Bu anlayışa göre ekolojik yaklaşım, doğa-insan ilişkilerinden kaynaklanan toplumsal yapıyı ve kültürel boyutları da içermektedir. Oysa “çevre” kavramı insanı ve insan ilişkilerini doğal yapı ve süreçlerden ayrı tutmakta ve onu insanın çıkarları doğrultusunda rahatça ve sınırsız olarak kullanılabilecek bir yer olarak görmektedir. Bu açıdan bakıldığında çevre sorunu sanki doğanın kendisinden kaynaklanıyormuş izlenimi de uyandırmaktadır. Oysa “İnsanın çevreye yönelik somut eylemleri çevre sorunu olarak algılanır. Doğal olan; yanardağ patlaması, deprem gibi olaylar çevre sorunu değildir” (Ünder,1996, s.15). Örneğin 12 milyon yıl önce kıta hareketleri sonucu Afrika’da oluşan Büyük Yarıık Vadisi’nin oluşturduğu bariyer ve farklı yaşam mozağının “insanlarla insansımaymunların birbirinden ayrı olarak evrilmesinde büyük önem taşıdığı”(Leakey, 1998, s.29) düşünülmektedir. Bu durumda doğal süreçler sonucu oluşan kıta hareketleri canlılarda biyoçeşitliliğin artmasını sağlayan bir etken olabilmektedir. Sorun olarak algılanan bir çevre durumu, insan eylemlerinin ve toplumsal ilişkilerin bir sonucu ise gerçekten bir çevre sorunudur.

Çevre etiği, “insanın doğal çevreye karşı etik sorumluluklarını ele alan araştırma alanı” (Tepe 1999, s.43) olarak belirtilmiştir. İlkel toplumlarda, doğa ile uyumlu ve onun bir parçası durumunda olan insan yaklaşık “10,000 yıl önce tarımsal üretimin başlaması ve yerleşik hayata geçerek tüketebileceklerinden fazlasını üretmeye başladı”(Güvenç’ten özetle, 1984, s.182-185). Ancak bu dönemde geliştirdikleri araç-gereçler, nüfusları ve ekonomik faaliyetleri açısından doğanın kapasitesini aşmamaktaydılar. Endüstrileşme ile birlikte doğa kendini yenileme kapasitesinin üzerinde kullanılmaya ve insan-doğa ilişkisi açısından sorunlar oluşmaya başladı.

“Özellikle 20. Yüzyılda hızlı teknolojik gelişmeyle birlikte, nüfus artışının, kentleşme ve sanayileşmenin doğa üzerindeki baskısı tehlikeli boyutlara varmış; yüzyılın sonuna doğru ise, toplumlar çevreleri ile olan ilişkilerinden kaynaklanan bir dizi sorunla karşı karşıya bulduklarının farkına varmaya başlamışlardır. O tarihlere değin, kendini evrenin sahibi sayan insanoğlu, doğa ile uzlaşmanın kaçınılmaz olduğunu öğrenmek zorunda kalmıştır” (Keleş ve Ertan, 2002 s.20’den,Marın ve Yıldırım, 2004, s.67).

Under (1996, s.16) çevre sorunları hakkında çevre sorunları insandan kaynaklandığına göre şu soruları yöneltmektedir: “insanın kendisi mi başlı başına bir çevre sorunudur? Yoksa insanların belli eylemleri, alışkanlıkları, duyuş, düşünüş ve yaşam biçimleri ya da inançları mı çevre sorunlarına yol açmaktadır? Sorunun çözümü için insan türünün ortadan kalkması mı

gerekir? Yoksa onun belli alışkanlıklarının, yaşam tarzının, inanma, hissetme ve görme biçiminin mi değişmesi gerekir? Eğer değişmesi gerekirse yerine konacak olan nasıl bir yaşam tarzı, nasıl bir inanma, görme, duyma biçimi olmalıdır?”. Bu bağlamda çevre etiği, çevre sosyolojisi gibi bir çok disiplin bu soruların yanıtını bulmaya çalışmaktadır.

“Çevre etiğinin araştırma alanı ‘insanın ihtiyaçlarını karşılamaının ötesinde doğanın bir değeri var mıdır?’ ‘insanın doğaya karşı sorumluluğu nelerdir?’ gibi soruların yanıtlamaya çalışılmasıdır” (Tepe,1999, s.42). Çevre etiği ile ilgili görüşler, bazı insan eylemlerinin doğaya zarar vermesi ve ekolojik yıkımın farkına varılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Çevre sorunlarının kaynakları konusunda farklı bakış açılarından kaynaklanan farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Çevre etiği ile ilgili tartışmalar çok genel olarak; insan merkezci ve çevre merkezci etikler olarak sınıflanabilir. Bu çalışmada çevre felsefesi, insanmerkezcilik yaklaşımlarını içeren mekanist görüş ve çevre merkezci yaklaşımların bulunduğu ekolojik görüş başlıkları altında incelendi. Bunun yanında toplumsal ekoloji içerikli yaklaşımlardan bazıları ayrıca ele alındı.

1. İNSAN-DOĞA İLİŞKİSİ ÜZERİNE FELSEFİ YAKLAŞIMLAR

1.1. Mekanist Dünya Görüşü

Mekanist dünya görüşünün ortaya çıkmasında ‘Aydınlanma’ düşüncesi ve sonrası ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik gelişmeler etkili olmuştur; Orta Çağ’da tanrının bilgisine ulaşmak temel amaçtır. Modern döneme gelindiğinde ise “soyut insan kategorisi, Tanrı’nın yerini almaya başlamıştır. İnsan akli mutlak bilginin, eğer böyle bir bilgi mümkünse, kaynağıydı.”(Demir 2000, s.147) Bu dönemde doğa, bilgisinin elde edilebileceği bir araç ve bir nesne konumundadır. Mekanist dünya görüşü Galileo ve Newton’un geliştirdiği matematiksel fizik anlayışına dayanır. Bu dönemde doğaya bilgisine ulaşılabilen ve matematiksel olarak hesaplanabilen bir alan olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerle birlikte doğaya egemen olma düşüncesi de zamanla gelişmiştir.

Modern düşünceye Descartes’in getirdiği özne ile nesnenin kesin olarak ayrı şeyler olduğu ve ‘akıl’a verdiği üstünlük doğa üzerinde egemenlik kurma amacına dönüşmüştür. “Doğa bugün her zamankinden çok insanın bir aleti” (Horkheimer, 2002 s.130) konumuna indirgenmiştir. Bu anlayış doğayı, insana sunulan bir niğmet ve ona istediği gibi davranabileceği bir nesne olarak görmektedir.

Modern Batı kültürünü karakterize eden en önemli ve ekolojik görüş yanlılarının en çok ve şiddetle eleştirdikleri inançlardan biri de ilerleme fikridir.(Ünder, 1996 s.44). İnsanlık gittikçe daha iyi ve daha üstün bir amaca doğru hareket edecektir. Tarihsel gelişimin bir sonraki aşaması bir öncekinden daha ileridir. İlerleme görüşü insan uygarlığı ile ilgili tüm alanları kapsar ve maddi ilerlemenin teknoloji ile sağlanacağı düşünülmektedir.

Modern bilim anlayışında gerçeklik yalnızca madde ve onun devinimlerinden ibarettir. Evren bir makine gibi bitmiş ve tamamlanmış, kendi içine kapalı bir sistem olarak algılanır (Ünder, 1996 s.52). Mekanik doğa tasarımında öznenin duygularına, değerlerine, inanışlarına yer yoktur.

Mekanist görüş bilgi anlayışı açısından faydacı bakış açısına sahiptir. Felsefi düşünce, kültür ya da inanç sitemleri gibi alanları göz ardı ederek, çevre sorunlarının nedenlerini bulup bunların teknik olarak nasıl çözümlenebileceğini bulmaya çalışır.

Mekanist görüşün etik anlayışında ise doğa insanın çıkarları için bir araçtır. Bu insanmerkezci bir etik anlayıştır. İnsanın dışındaki varlıkların değere sahip olup olmadıkları (Tepe,1999 s.49) sorusu temele alındığında “değer” kavramının ne olduğunun da açıklanması

gerekmektedir. Kant, hayvanlar veya diğer doğal varlıkların kendi başlarına ahlaki bir değere sahip olmadıkları görüşündedir. Özerklik insanın ve akıl sahibi varlığın değerinin temelidir. Bu özelliğinden dolayı saygı gösterilebilecek tek varlık insandır, akıl sahibi doğadır (Tepe, 1999. s.51).

İnsan merkezci etik savunucuları insanların sorumluluk duygusuna sahip olmaları, bilinçli, amaçlı olmaları acı ve haz duyabilmeleri gibi nedenlerle etik değere sahip varlıklar oldukları görüşündedir. Bu niteliklere sahip olmayanlar ise insanların ihtiyaçlarını karşılamak için birer araçtır.

Çevre merkezci yaklaşımlar ise böyle bir bakış açısının insanların doğaya karşı saygı duymamalarına yol açtığını ve doğaya zarar vermelerine neden olduğunu ayrıca ekosistemin ve bu sistemdeki tüm varlıkların kendilerine ait bir değeri olduğunu savunurlar. “Onlara göre, insanların doğanın ya da onun bir parçasının özsel değer taşıdığına inanmaları halinde, doğaya saygı duyma ve onu koruma olasılıkları güçlenecektir”(Ünder, 1996 s.19).

1.2. Ekolojik Yaklaşımlar

İnsanın doğaya karşı sorumluluk duygusu geliştirmesi, değer vermesi gerektiği ve doğanın kendi başına bir değere sahip olduğu düşüncesi bu yaklaşımın içindeki görüşlerin ortak noktalarıdır.

Doğaya değer verme felsefi açıdan problem oluşturmaktadır. “Mekanist görüşün bütün özsel değerlerden arındırdığı doğaya değerler nasıl ve hangi ölçüte göre verilecektir? Burada kendisinde ya da başka varlıklarda değer bulanın yine insanın kendisi olduğu belirtilmelidir. Ancak bu konu mekanist doğa görüşü reddedilerek ve doğada bir anlam ve değer bulunduğu varsayılarak çözümlenebilir. Diğer bir sorun ise bu değer; tek tek nesnelere mi yoksa nesnelere topluluğuna (örneğin: ekosistemlere, türlere) mı”(Ünder, 1996, s.19) verileceği problemidir. Bu sorun, bütüncü ve bireycilik tartışmasıyla ilgilidir. “Bireyciler, bütünlerin bireylerden meydana geldiğini, bireylerin üstünde, onlardan bağımsız olarak bir bütünün var olmadığı varsayımıyla, sadece tek tek bireylerin özsel bir değere sahip olabileceğini ileri sürerler. Holistler ise doğada önemli olanın bütünler olduğunu, bütünlerin (türlerin, ekosistemlerin) korunması gerektiğini ve bu nedenle kolektif toplulukların özsel değere sahip olduğunu (olması gerektiğini) savunurlar.”(Ünder, 1996, s.20)

Doğadaki türlerin yok olmaya, çevrenin onarılamayacak ölçüde kirlenmeye başlaması ve doğal döngü mekanizmalarının bozulması sürekli ilerleme düşüncesinin bir sınırı olduğu eleştirisini getirmektedir. Bilim ve teknoloji ekonomik gelişmeye ve buna bağlı görece bir

refah artışına neden olmuştur. Ancak aşırı üretim doğal kaynakların tükenmesine neden olmaktadır. Kapitalist sistem insanlar arasındaki paylaşımında eşitsizliklere yol açmaktadır. Ekonomik alanda rekabet ve sürekli olarak refah düzeyini yükseltme çabası ahlaki değer yargılarını geriletmekte, teknolojinin ürünü olan iletişim araçları insanları sadece izleyici konumuna yerleştirerek, insani duyarlılıkları yok etmektedir.

Ekolojik görüş doğayı bilinçten, ereksellikten ve tinsellikten arındıran mekanik görüşün tersine doğada bir amaç, zeka ve niyet bulunduğunu düşünür. Doğa ve doğal varlıklar kendi başlarına bir değere sahiptir. Ekolojik düşünme tarzında “insan doğaya karşıt ya da ona katılmış değil, onunla bağımlılık ilişkisi içindedir”(Kayır, 2003, s.77). İnam’a göre (1996, s.90) doğayı putlaştırma tehlikesi içerisindeyiz. Oysa “insanın aklıdan, ruhsal, sanatsal, inançla ilgili özelliklerden soyutlanmış, insanın bilimden teknolojisinden sıyrılmış bir doğa” “bizim olmadığımız” bir doğa yoktur.

Aldo Leopold, ‘toprak etiği’nde insanın doğal dünyaya karşı bir sorumluluğu olduğunu, doğanın kendi başına bir değer taşıdığını ileri sürmüştür. “çevre etiği, klasik etik düzeninin sınırlarını genişleterek toprak, su, bitki ve hayvanları kısacası bütün çevreyi sınırları içerisine almalıdır. Bu etiğin en ilginç yönü, cansız doğal yapıtlara, özellikle toprağa büyük önem vermesidir”(Tont, 1997, s.53)

Toprak etiğinden daha sonraları ortaya çıkan derin ekoloji ise ciddi çevre sorunlarına yol açmış olan değerlerin ve yaşam biçiminin sorgulanmasını içerir. Arne Naess tarafından öne sürülen bu yaklaşım her canlı varlığın eşit olduğu görüşünden yola çıkmaktadır. Naess’e göre (Marın ve Yıldırım, 2004, s. 66) çevre sorunları gelişmiş ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda ürettikleri yüzeysel ve kısa vadeli çözümlerle aşılamaz. Naess kendi felsefesini oluştururken Spinoza ve Gandhi’den yararlandığını açıklamıştır. Buna göre en temel ilke kendini gerçekleştirmektir. “Özdeşleşilebilecek evren olduğundan, tam bir kendini gerçekleştirme bütün evreni -çevreyi- kendi’nin bir uzantısı olarak algılamayı ve korumayı gerektirir” (Ünder, 1996, s. 202).

Yeni Malthusçulara göre insanların nüfus artışı dünyanın taşıma kapasitesini aşmıştır. Ehrlich ve Hardin bu görüşün önemli temsilcilerindendir. Yeni- Malthusçu tezleri eleştiren Commoner’a göre, çevre sorunlarının kökeninde endüstriyel ve tarımsal üretim sisteminin, taşıma ve enerji sistemlerinin kirlilik üretme eğilimi vardır. Bütün ülkelerde teknoloji faktörünün çevre üzerindeki etkisi, nüfustaki büyümenin ya da refah düzeyindeki artmanın etkisinden daha büyüktür. Ona göre çevreye en büyük zararı kimya endüstrisi, tarımsal yöntemler, nükleer teknoloji vermektedir. Commoner’e göre çevre sorunları, toplumların

serveti elde etme, paylaşma ve kullanma tarzının yanlış olmasından kaynaklanmaktadır (Ünder, 1996 s.17).

Ünder'e (1996 s.18) göre "Bazı düşünürler ise çevre sorunlarının nedeninin insanın kendisi ve doğa ile ilgili düşüncelerinde oluşunu ifade ederler. Lynn White'a göre çevre sorunları Batı'da ortaya çıkmıştır ve kökeni Hıristiyanlıktan kaynaklanan insanmerkezci bilimdir. Skolimovski için temel neden, modern bilime dayalı empirist-pozitivist dünya görüşüdür. İngiliz yeşili Porritt'e göre, felaketin nedeni endüstriyel ilerleme fikridir."

Doğa-insan bağının yeniden yaratılması için üç ilke isimli makalesinde Nutku'nun.(1999, s23-24) ele aldığı ilkeler ise şunlardır;

- 1- Bilinen herşeyin uygulanması gerekmez; 70'li yıllarda öne sürülmüş olan bu ilke 'sorumlu olamayacağın şeyi uygulamaya kalkma' olarak kabul edilebilir.
- 2- Doğa insan için değildir, insan doğayla birlikte. Doğayla birlikte olmak, teknolojiyi reddetmek değil, teknolojik kültürü doğaya uyumlu kılmaktır.
- 3- İnsan türünün en önemli özelliği özgürce seçmesindedir. Soyunu sürdürüp sürdürmemeyi de özgürce seçebilir; insan soyunu devam ettirebilecek doğal koşullara hayır diyebileceği gibi belli toplumsal koşullara da hayır diyebilir bu onun özgürce seçebilmesinden kaynaklanır.

Heidegger'e (1998, s.32) göre, modern teknoloji doğaya baskı kurarak, "söküp alınabilecek ve depolanabilecek enerjiyi tedarik etmesi şeklinde makul olmayan talebi dayatan bir meydan okumadır". Bu bakış açısı doğaya meydan okuyan ve saldıran modern insanın doğa ile olan ilişkisini de ortaya koymaktadır.

Spaeman günümüzde doğaya teknik müdahaleyi siyasal etiğin bir sorunu olarak kabul eder. "doğa bir bütün olarak antikçağdan günümüze değin insan eyleminin bir aracı değil, ön koşuludur. Geleneksel etikte eylemin doğaya göre biçimlenmiş olması, doğa zarar görecektir diye değil, fakat doğaya karşı girişilen her eylemin başarısızlıkla sonuçlanacağına ilişkin düşünceden kaynaklanmaktadır. Doğa yasalarına, düzenine aykırı davranan, ona karşı duranı yok eder, doğa ise hep aynı kalır"(Yağnak, 1999, s.163).

Horkheimer'a (1998, s.65) göre,. "Aydınlanma filozofları dine akıl adına saldırıyorlardı; sonuçta öldürdükleri kendi çabalarının güç kaynağı olan nesnel akıl kavramı oldu". Bu durumda insan ile doğa birbirinden ayrılmış ve doğa insana tabi kılınmıştır. Endüstri ve teknoloji ile insanın doğaya egemen olması bir ilerleme sayılamaz."Doğa akıl tarafından konulmuş bir amacı ve dolayısıyla hiçbir sınırı olmayan mutlak sömürünün nesnesidir. İnsanın ölçsüz emperyalizmi artık hiç bir sınır tanımamaktadır"(Horkheimer,1998 s.130).

Gorz'a (1993, s.29) göre "Ekonominin liberalleştirilmesi her zaman yoksulların yoksullaştırılması ve zenginlerin zenginleştirilmesi ile başlar" Bu şekildeki aşırı üretim ve üretimin niteliği, hem doğaya zarar vermekte hemde insanlar arasındaki eşitsizliği arttırmaktadır. "Neo-liberaller, her zaman sermaye, tatmin olmamış ihtiyaçların en büyük olduğu yere sanki kendiliğinden yatırım yapıyormuş gibi düşünürler. Durum hiçbir zaman böyle değildir. Sermaye her zaman en yüksek kâr umabileceği yere yatırım yapar"(Gorz, 1993 s.29). Bu durum ise nüfusun çoğunluğunun önemli ihtiyaçlarını üretmek yerine, ödeme gücü en yüksek olan tabakaya pazarlanabilecek üretim yapılmasına neden olur.

Bahro'nun görüşleri (Keleş, 2002, s.250) şu şekilde maddelenebilir: 1) Gelişmiş ülkeler (Kuzey), "yanlış" malları, özellikle silahları aşırı derecede çok üretmekte ve tüketmektedirler. Çevre bunalımının temelinde bu neden yatmaktadır. 2) Gelişmiş ülkelerin bu soruna buldukları çözüm, sanayileşmeyi yavaşlatmak ve Kuzey ülkelerinde gerekli olmayan tüketim mallarını daha çok üretmek için süregelen yarışmayı azaltmaktır. Bunun, o ülkelerdeki eşitsizliği gidereceği de var sayılmıştır. 3) Kuzey ülkelerinde büyümenin azaltılması, Güney ülkelerinde hammaddeye istemi de azaltır ve kaynakların daha iyi korunmasını sağlar. Bahro (Bora, 1989, s.33) alternatif sosyalizm tasarımı "Marksistler, insanlığın yalnızca üretim ilişkilerini değil, üretim tarzının karakterini, yani üretici güçleri dönüştürmek gerektiği üzerinde yeterince durmuyorlar" eleştirisinden hareket ederek "kültür devrimi" önerisini getiriyor. Bahro'ya (Bora, 1989, s.35-37) göre üretici güçlerin dönüştürülmesine ilişkin somut siyasal önerileri kısaca şöyle sıralanabilir: .

- 1) Çalışmanın herkesin bütün düzeylerde faaliyet gösterebileceği şekilde yeniden bölüştürülmesi;
- 2) Herkesin doğa, toplum, teknik ve sanatlar üzerinde azami eğitilme/bilgilenme olanağına sahip olması;
- 3) Patriyarkal ve başarı baskısına dayalı var olan toplumdakinin aksine, çocukların kendilerini serbestçe geliştirme iradelerine ket vurulmaması;
- 4) Bireylerin birbirlerinden yalıtılmalarını ve yalnızlaşmalarını önlemek ve insani ilişkileri yaşamın her alanında kristalize etmek için, özerk grup etkinlikleri temelinde yeni bir topluluk (cemaat) yaşamının temellerinin oluşturulması. Bu bağlamda Bahro ekonomik örgütlenmede herkesin bilgi sahibi olabileceği ve denetleyebileceği bir ölçüde olmasının işbölümünün aşılması için zorunlu olduğunu belirtmektedir.
- 5) Yeniden üretim sürecinin toplumsallaştırılarak demokratikleştirilmesi, devlet ve yönetim ile ilgili işlerin diğerleri gibi herhangi bir faaliyet haline getirilmesi.

1.2.1. Marksizm ve Ekoloji

Ekolojik yıkımların nedenini, sanayileşmeye ve buna bağlı olarak çevre insan etkileşiminin belli sınıfların ekonomik çıkarlarına göre düzenlenmesine kısacası kapitalist ilişkilere bağlamaktadır.

Burkett'e göre (2004, s.9) Marx'ın yaklaşımının gücü, ilk başta, insani üretimi kararlı bir biçimde, toplumsal biçiminin ve maddi içeriğinin bir bileşimi olarak ele almasından kaynaklanmaktadır. Marx, üretimin, üreticiler ve artı ürüne el koyanlar arasında ilişkilerle yapılandığını kabul eder. Ancak bunun doğal koşullar tarafından sınırlanan ve şekillenen, toplumsal ve maddi bir süreç olduğunu da eklemektedir.

Burkett, (2004, s.307) Marx'ın komünizm vizyonunun ekolojik olarak sağlıklı bir insani üretimle uyum içerisinde olduğunu belirtmektedir. Üreticilerin serbest zamanı ve maddi güvenliğindeki artışla birlikte ortaklaşa üretim sağlıklı, sürdürülebilir ve sömürücü sınıfsal maddi zorunluluk ya da "yetersizlik" biçimleriyle daha az kısıtlanmış, insan-doğa ilişkilerine potansiyel olarak daha elverişli bir insani ve toplumsal zemin sunar (Burkett, 2004, s.307). Ona göre bu potansiyelin gerçekleşmesi üreticiler ve toplulukların üretim koşullarıyla yeni bir toplumsal birliğine, yani bu koşulların işbirliğine dayalı bir tarzda belirlenen kullanım değeri amaçları yönünde kolektif edinilmesi, kullanılması ve geliştirilmesine bağlıdır. "Marx, bu birliğin üretim koşullarının komünal mülkiyeti biçimini alacağını öngörür. Buradaki "mülkiyet" terimi sınırsız kullanıma işaret eden "sahiplerin" haklarından çok, kullanıcı haklarını ve sorumluluklarını hatırlatır."(Burkett, 2004, s.307) Burkett'e göre bu komünal mülkiyet, bir yandan doğadan sürdürülebilir bir edinim yoluyla gelecek nesillerin çıkarlarını korurken, bir yandan da insanların özgür gelişimini güçlendirmeyi amaçlamış ve doğal zenginliğin kalitesini koruyan bir kurumdur. Marx'ın ekolojik potansiyelinin temelinde yatan paradoks, toplumun doğayla yani -varlığının temel nedeniyle- daha uyumlu tarzda birlikte evrimi, bütün ilişkilerin doğa tarafından belirlendiği şekilde değil, toplum tarafından belirlenen gerçek bir komünallikle olur. İnsanlar doğal varlıklar olarak gelişmek istiyorlarsa, toplumsal varlıklar olarak daha da gelişmek ve üretimin doğal koşullarının açık bir toplumsal koşullaşmasını sağlamak zorundadırlar. "Artık var olmayan, idealize edilmiş, dolaysız bir doğaya sığınarak insani üretimin bilinçli, toplumsal ve birikimli karakterini de yok sayamayız. İnsani üretimin gelişimi artık öylece doğa tarafından önbelirlenemez. Öyleyse, doğayla birlikte yaşamak istiyorsak, toplumsal örgütlenmemizin efendisi olmak zorundayız."(Burkett, 2004, s.308)

1.2.2. Yeni Ekolojik Paradigma

R. Dunlap ve W. Catton toplum ve çevre arasındaki etkileşim olarak tanımladıkları çevre sosyolojisini geneleksenel sosyolojik kuramların açıklamadıklarını onların sadece sosyal olaylar ve olgular üzerinde durduklarını belirtmektedirler (Cevizci, 2005, s.607). Onlara göre bu yaklaşımlar insan merkezcidir ve ekolojik bir içerik barındırmamaktadır.

“Doğa merkezci çevrecilik anlayışı, sahip olduğu temel ilkeler ile endüstriyel toplumun Egemen Toplumsal Paradigmasına bir alternatif oluşturur”(Tuna, 2001, s.25). Tuna’ya göre çevreciliğin değişik formlarının endüstriyel toplumun Egemen Toplumsal Paradigmasına alternatif oluşturması, Yeni Ekolojik Paradigma (Dunlap ve Catton), postmodernite, refleksif modernite (Beck, Eder, Giddens) ve toplumsal inşacı perspektifin (Yearly, Guediver, Garkovich, Butter, Taylor) katkılarıyla oluşturulmuştur.

R.Dunlap ve W Catton’a göre (Tuna, 2001, s.27) Batı endüstri toplumları doğal çevrenin kontrol altına alınması, yönlendirilmesi ve doğal kaynakların sömürülmesi temeline dayalı bir tüketim kültürü yaratmışlardır. Bu kültürün amacı insan refahının artırılmasıdır. Modern toplumlarda tüketim, ideolojik ve kültürel olarak desteklenen temel bir değer olarak yer almaktadır.

Tüketim kültürü doğal çevre açısından yıkımı da beraberinde getirmektedir. İnsan refahının temele alınmasının yan etkisi doğanın tahrip edilmesidir. Batı kültürü temel olarak insanlara doğa üzerinde egemen bir rol vermiştir ve avcı-toplayıcı toplumlar ve tarım toplumlarının aksine, endüstriyel toplumda insanlar doğal çevrenin mutlak belirleyicileri durumuna gelmişlerdir.

Dunlap ve Catton’un formüle ettikleri “Yeni Ekolojik Paradigma” insan merkezci yaklaşımları eleştirerek, ekolojik görüşle uyumlu bir yaklaşım geliştirmişlerdir.

Yeni Ekolojik Paradigmaya göre toplum ve doğal çevre arasındaki ilişki insanın egemenliği şeklinde değil toplum-doğa arasında karşılıklı bağımlılık olduğu şeklindedir.

“Ekonomik eşitsizlikle çevresel eşitsizlik arasında güçlü bir ilişki vardır. Kapitalizm sadece ekonomik eşitsizlikle sonuçlanmamış bunun yanında farklı toplumsal sınıflar ve etnik gruplar arasında eşitsiz bir çevresel tehdit ve risk dağılımı ile de sonuçlanmıştır” (Cevizci, 2005, s.622). Ekonomik zenginlik toplumsal tabakalaşmanın tepesinde, çevresel risk ve tehdit ise, toplumsal yapının tabanında birikir. Bundan dolayı ekonomik zenginliğin dağılımı ile çevresel zenginliğin dağılımı arasında paralel bir ilişki vardır. Çevresel eşitlik ve çevresel güvenlik ekonomik eşitliği ön koşul olarak gerekli kılar. Bu yaklaşımda çevre kalitesi, toplumsal refah birbirinden ayrı düşünülemez.

“Yeni Ekolojik Paradigma, toplumsal ve çevresel değişkenlerin karşılıklı bağımlılık karakterine sahip olduklarını belirtir”(Cevizci, 2005, s.623). Buna göre nüfus (tüm organik ve inorganik varlıklar),toplumsal organizasyon, çevre ve teknoloji karşılıklı bağımlılık içerisinde dir.

1.2.3. Küresel –Çevresel Refleks

Dünya'nın her hangi bir yerindeki çevre sorunu tüm dünyayı etkilemekte dolayısıyla bu sorunların çözümünde yerel düzeydeki çabalar yetersiz kalmaktadır. “Küresel çevreci perspektif, küresel çevresel sorunlar ile küresel ekonomik sistem arasındaki ilişkileri tartışır”(Cevizci, 2005 s.624). sorunların en önemli nedenlerindendir. Bu şirketler gelişmekte olan ülkelerde tehlikeli atıklar üretmektedir ve bunlar gelişmiş ülkelerde yasaklanmıştır. Yani nükleer atıklar gibi gelişmiş ülkelerde ürettikleri tehlikeli atıkları gelişmemiş olan ülkelere aktarırlar ya da tehlikeli atık üreten teknolojileri bu ülkelerde kullanırlar. Çok uluslu şirketler üretilen artı değeri yönetim merkezlerinin yer aldığı gelişmiş ülkelere, çevre kirliliği gibi üretimin olumsuz yan etkilerini gelişmemiş ülkelere bırakırlar.

Gelişmemiş ülkelerdeki “Çevre bozulması hem bozan hem de onaran çıkar güçleri için cebe giren para demektir. Sermaye büyümesi de bu sürece bağımlı olarak oluşur ve değişir.”(Erdoğan ve Ejder, 1997 s.127) Kalkınma, modernleşme, büyüme, sürdürülebilir kalkınma gibi söylemler ticari faaliyetler haline dönüştürülerek doğanın tahribatını da getirmektedir.

“Küreselleşen ekonomik sistem çevre sorunlarının da küresel boyutlara ulaşmasına yol açmıştır. Bu durum çevre sorunlarına karşı uluslar arası boyutlarda tepkiler oluşmasına da yol açmaktadır”(Cevizci, 2005, s.624).

1.2.4. Toplumsal Ekoloji

Murray Bookchin'tarafidan geliştirilen bu yaklaşımda anarşizm ve ekoloji anlayışları bağdaştırılarak ekolojik bir toplumun nasıl olabileceğiyle ilgili bazı öneriler getirilmiştir. Bookchin'e (1996b s.36-37) göre toplumsal krizlerin temelinde hiyerarşi ve insanın hükmetme anlayışı vardır. Toplumdaki hiyerarşi ve tahakküm insanın doğayla olan ilişkilerine de yansımaktadır. Baskıcı ve hiyerarşik toplum yapısı toplum-doğa karşıtlığına neden olmaktadır.

İnsanın doğa üzerindeki tahakkümü insanın insan üzerindeki tahakkümünden kaynaklanmaktadır. “Ekoloji, feminizm ve cemaat hareketlerinin asıl meselesi doğa üzerinde insanın, kadın üzerinde erkeğin ve toplum üzerinde devletin tahakkümünü, teknolojik, kurumsal, kültürel olarak ve bireyin rasyonalitesi ve duyarlılığı anlamında ortadan tamamen kaldıran bütünüyle yeni, hiyerarşik olmayan bir toplumun yaratılmasıdır.”(Bookchin, 1996a, s.20-21)

Tarihe bakıldığında önceleri bireysel farklılıkları kabul eden, işbirliğine dayalı karşılıklı bağımlılık ve yardımlaşmayı temele alan herkesin ihtiyaçlarının karşılandığı organik toplum yapısı vardı. Bu toplum doğa ile uyum içerisindeydi. Tarım toplumlarının ortaya çıkışıyla birlikte hiyerarşi ve tahakküm ilişkileri de ortaya çıkmıştır. Daha sonraki aşamada ise kentlerin gelişmesiyle devlet, toplumsal sınıflar ve piyasa anlayışı görülmektedir. Bookchin’e (1996b s.10) göre, ulus-devlet ve kapitalizm, hükmetme anlayışının son görünümleridir. Doğal dünyanın “tahakküm altına alınması” bununla birlikte sınırsız büyüme inancı modern kapitalizmin rekabet ihtiyacından doğmaktadır.

Bookchin (1996a, s.18) zamanımızda devrimci bir muhalefetten söz etmenin mümkün olmadığını belirtir. Günümüzdeki radikal muhalefeti “idareci radikalizm” olarak adlandırmıştır. İdareci radikalizm radikalleştirmek yerine idare etmekle ilgilenir ve kitle desteğini manipüle ederek özgürlükçü eylemleri pasif ve anlamsız hale getirir. İdareci radikallerin ilgisi stratejiler ve taktiklerdir. “Nükleer reaktör sahalarında, gösterilerde ve yakın zamanlarda sandık başlarında toplanabilen ve gönül rahatlığıyla dağılabilen uysal kitlelerin seferber edilmesi” (Bookchin, 1996a s.28) gibi anlık başarıları hedeflemektedirler. Ancak sorunların sistemselsel olduğunu, bilgi eksikliğinden ya da duyarsızlıktan kaynaklanmadığı gerçeğini gizlemeye çalışmaktadırlar. “Toplumun bir burjuva duyarlılığıyla sömürgeleştirilmesi artık tamamlanmıştır. Çünkü piyasa yalnızca üretimin, tüketimin, cemaat yaşamının ve aile bağlarının tamamını alıcı-satıcı eksenine oturtmakla kalmamış, burjuva hileleri, uzlaşmacılığı ve kariyerizm biçimiyle kapitalizme karşı muhalefete de sızmıştır. Bunu bizzat muhalefetin anlamını sistemin kendi eleştirisi ve söylem parametreleriyle uyum içine sokarak başarmıştır.”(Bookchin, 1996a, s.19)

Ekolojik bunalımın kökleri toplumun yapısında ise toplum ve doğa arasında bir denge kurmak için toplumun ekolojik ilkelere göre devrimci bir biçimde “yeniden kurulması” gerekmektedir.(1994, s.456)

Böyle bir toplumun genel özelliklerini belirlemeye çalışan Bookchin’e göre (1996b, s.36) ekolojik bir toplumda çeşitlilik korunmalıdır. Ancak farklılığın içinde birlik, kendiliğindenlik ve hiyerarşisizlik temeline dayalı bir ekosistem anlayışı geliştirilmelidir.

Ekolojik toplum komünlerden oluşan bir konfederasyon şeklindedir (Bookchin, 1992 s.24). Atina şehir devletlerinde olduğu gibi doğrudan demokrasi ve tek tek yurttaşların özgürlüklerinin temele alındığı bir sistem oluşturulmalıdır (Bookchin, 1992 s.73). Ancak buradaki tek tek bireylerin temele alınması günümüzdeki anlamında bireycilik değil, toplumsal bir boyutu olan bireyciliktir. Böyle bir toplumda yabancılaşmanın engellenmesi, doğrudan demokrasinin işleyebilmesi için “insani bir ortam en azından insani ölçeği, yani kamusal kavrayışa, kişisel katılıma ve yüz yüze ilişkilere dayanan bir ölçeği ön varsayar” (Bookchin, 1996a, s.103)

Bookchin’e göre.(1996a, s.72-73) Kentsel geleneğin sakinlerinin kavrayabileceği ve idare edebileceği bir kent, eğer insani boyutlara göre ölçülecekse herkes tarafından bir bakışta kavranabilecek büyüklükte Helenik anlamda bir kent olmalıdır. Böyle bir eko-cemaat kentle kır arasındaki ve hatta mesleki görevlerin rotasyonu ya da çeşitlendirilmesiyle endüstri ve tarımı, entelektüel ve fiziksel çalışmayı kaynaştırarak zihinle beden arasındaki çatlağı kapatır. Ayrıca üretim her amaca uygun makinelerden oluşan yeni türden bir teknoloji tarafından desteklenmelidir. İnsani boyutlara göre düzenlenmiş eko teknolojilerin ve eko-cemaatlerin bürokrasinin ve profesyonel politikacıların aracılığına başvurmaksızın toplumun işlerini yürütmelerini olanaklı kılacak, serbest zamanı sağlayacak, doğrudan demokrasi uygulanmalıdır.

Toplumsal ekolojiye geçişin günümüz şartlarında olanaklı olduğunu ve yapılması gerekenin yerel düzeyde politika faaliyetlerine katılarak yeni bir yurttaşlık kültürü oluşturmak olduğunu belirtmektedir (Bookchin, 1999, s.372) Kendi sorunları hakkında diğer insanlarla etkileşimde bulunma olarak gördüğü yurttaşlık yanında politikayı da yaşam alanının sorunlarının diğer yurttaşlarla birlikte giderilme çabası olarak görmekte ve kent meclislerinde insanların oy ve vergi veren vatandaşlar olmaktan çıkıp yurttaş olma bilinci geliştireceklerini belirtmektedir (Bookchin, 1999, s.325-327).

Bookchin (1999, s.331) kendi insani ilişkilerinden çok, benimsedikleri toplumsal hedeflerle ilgilenen yurttaşlardan oluşan meclisleri önerir. Bu meclisler gönüllülük ve öz disiplin temelinde oluşacaktır. Günümüzde devrimci ve halk hareketi isteyen bir toplumsal çözümlenmeye gereksinim olduğunu ileri sürmektedir ve ekoloji hareketinin sadece kirlenme ve koruma reformlarına “çevrecilik anlayışına” takılıp kalmasının insan-doğa sömürüsüne dayalı toplumsal düzenin destekçisi konumuna gelebileceğini belirtmektedir. “Eğer ekoloji hareketi asıl çabalarını yaşamın bütün alanlarında olduğu kadar doğal olduğu kadar toplumsal, kişisel olduğu kadar politik, kültürel olduğu kadar ekonomik bir devrim yapmaya

yönelmezse, o zaman hareket yavaş yavaş yerleşik düzenin bir emniyet supabı haline gelecektir” (Bookchin, 1996a, s.50).

Bookchin (1996a, s.14) çalışmalarında genel olarak tutarlı, özgürlükçü ve diyalektik bir bakış açısını dile getirmektedir.

Doğa yasalarından ahlaki ilkeleri çıkarmanın mümkün olduğunu savunan Bookchin bir yanılı olarak tek tür “us”un bulunduğu inancının değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Genel olarak fizik bilimleri ve teknoloji ile özdeş tutulan “değerlerden arınmış” araçsal ve çözümleyici “us”u uzlaşımsal (conventional) us olarak adlandırmıştır. Uzlaşımsal us değişim sorununa yönelemez; A A’ya eşittir ilkesi, bu usun temel öncülüdür. Bookchin (1996b, s.25) ayrıca uzlaşımsal ustan farklı olarak “diyalektik us”, A’nın sadece A’ya değil, aynı zamanda A-olmayana’da eşit olduğunu ileri sürerek gerçekliğin gelişimsel doğasını anlatığını belirtmektedir. Diyalektik us insan yaşam döngüsünde bir bebeğin bir erişkine doğru değişimini kendini sürdüren bir insani özdeşlik olarak algılar. “Diyalektik us sadece bir kendiliğin belirli bir anda nasıl örgütlendiğini değil, özdeşliğini korurken bile, bu gelişme düzeyinin ötesine geçmek ve olduğundan başka bir şey olmak için nasıl örgütlendiğini de kavrar” (Bookchin, 1996b, s.25).

Postmodernizm ve tarihsel görecelilik Bookchin’e göre (1996b, s.28)uzlaşımsal usu kullanmakta ve tahrip etmektedir. Evrim kuramı ve Marksçılıktan etkilenerken tarihi gelişimsel ve öncekilere bağlı olan ardışık dönemler olarak kabul eden yaklaşımın diyalektik us’a uygun yaklaşım olduğunu belirtir. Ona göre(1996b, s.31-32) uzlaşımsal us gerçekliği kendi savına uydurmak için yeniden tanımlar ve us alanı olarak kabul edilen alanı, us dışı, gizemli ve dinsel metalar ile istila etmeye başlar. Bunun sonucunda, “toplumsal değişimden daha çok kişisel değişimle uğraşırken ve güçsüzleştirilmiş, yabancılaştırılmış yaşamlarımızın asıl nedenlerinden daha çok belirtileriyle ilgilenirken özel yaşamlarımızın biçimlenmesinde çok önemli olmalarına karşın, yaşamlarımızın toplumsal yönleri üzerindeki denetimden feragat ediyoruz.”(Bookchin, 1996b, s.32)

Bookchin toplumsal kurtuluş olmadan kişisel kurtuluşun olamayacağını, ussal bir yaşam olmaksızın da etik bir yaşamın mümkün olamayacağını ifade etmektedir. Ona göre diyalektik us, hem idealizmden hem de maddeciliğinden arındırılarak, doğalcı ve ekolojik hale getirilerek, doğalcı düşünme biçimi olarak kavranabilir. “Diyalektik doğalcılık evrensel gelişim yolunun sonunda, bir Hegelci Mutlak’ta sona ermez, onun yerine farklılaşma ve öznelliğe ait sürekli artan bir bütünlük, tamlık ve zenginlik vizyonu geliştirir” (Bookchin, 1996b, s.39). Diyalektik doğalcılığın mekanik bir nedensellik sınırlanmayacağını diyalektik nedenselliğin organik olduğunu, doğalcı diyalektiğin, geçmiş, gelecek ve şimdiki

anı da kapsayan birikimsel, mantıksal ve nesnel bir sürekliliği kapsadığını belirtir. Ona göre (1996b, s.40) us sadece gerçekliği çözümleyen ve yorumlayan bir araç değildir aynı zamanda us gerçekliğin sınırlarını doğrudan doğruya yaşanmış güncelin ötesine genişletir. Geçmiş, bugün ve gelecek düşüncenin bütünüyle yorumlayabileceği ve anlamlı kılabilceği birikimsel olarak aşamalandırılmış bir süreçtir.

Doğalcı diyalektikte gerçeklik sözcüğünün iki farklı anlamı vardır; “Bir gizilgücün yerine getirilmesine gereksinmesi olmayan, doğrudan doğruya var olan deneysel “gerçeklik” ve bir ussal sürecin tam olarak yerine getirilmesinden oluşan diyalektik “edimsellik” yani “Wirklichkeit”. Diyalektik edimsellik henüz varoluşsal olarak gerçekleşmemiş bir geleceğe düşüncenin yansıtılması olarak belirmesine karşın, bu diyalektiğin geliştiği gizilgüç doğrudan ve aracısız bir deneyim ile duyumladığımız dünya kadar varoluşsaldır. Örneğin yumurtanın içerdiği gizilgüç olarak kuş henüz gelişmemiş ve olgunluğa ulaşmamış olmasına karşın, yumurta açıkça ve deneysel olarak var olur. Kesinlikle, her sürecin verili gizilgücü, gerçekleşecek bir sürecin temelini vareder ve oluşturur. Bu nedenle gizilgüç deneysel açıdan bile nesnel olarak var olur. Wirklichkeit, diyalektik doğalcılığın nesnel olarak verili bir gizilgüçten çıkardığı şeydir. Sadece örtük bile olsa varoluşsal bir olgu olarak mevcuttur ve diyalektik us onu çözümler ve süreçsel çıkarsamalara bağımlı kılar. Böylelikle diyalektik doğalcılık, bütünüyle nesnel dünya, -varlığın olmakta olduğu bir dünya – ile bir araya getirilir” ,(Bookchin, 1996b, s.42-43). Bookchin’e göre diyalektik doğalcılık, etik yargılar yapmak için de nesnel bir çerçeve oluşturur; “olması gereken”, nesnel bir “var olan”ın doğruluğunu veya geçerliliğini yargılamak için etik bir ölçüt olur.

Biyolojik doğa’yı canlı ve etkileşimli bir organik dünyası olan, sürekli farklılaşan ve giderek karmaşıklaşan yaşam biçimlerinin birikimsel evrimi olarak tanımlayan Bookchin (1996b s.47)iki farklı doğanın olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre (1996b, s.50) “birinci doğa” bilinçsiz bir doğal gelişime sahiptir. Ancak birinci doğa daha kompleks ve daha kendinin farkında olan, öznel yaşam biçimlerine doğru gelişen gizilgüçlerin edimselleşmesindeki düzenli sürekliliği sağlamaktadır. Birinci doğa bu süreklilik sonucunda simgesel kavramlar oluşturabilen, anlayabilen ve birbirleriyle iletişim kurabilen yaşam biçimlerine doğru evrimleşmiş ve “ikinci doğayı” ortaya çıkartmıştır.

İnsan uygarlığı ve insanın birinci doğaya bilinçli müdahalesi doğal bir evrimin sonucudur. İkinci doğanın birinci doğadaki evrimin sonucunda olması ve bundan dolayı doğal olarak nitelendirilmesi, ikinci doğanın zorunlu olarak yaratıcı veya evrimsel bir anlamda tümüyle özbilinçli olması demek değildir. Her iki doğa da evrim geçirmektedir ancak toplumsal evrim artık doğal evrimden çok farklıdır. “Bilinçlilik, istenç, değişebilir kurumlar

ve ekonomik güçlerin, tekniğin işleyişi organik dünyayı zenginleştirmek ya da onu yıkım noktasına taşımak için kullanılabilir” (Bookchin, 1996b, s. 51).

İnsanın doğaya müdahalesi doğal ve kaçınılmazdır. Çünkü insanın ikinci doğası birinci doğanın yapısındaki evrimsel sürecin bir sonucudur. Ancak insanın doğayı dönüştürmesinde önemli olan ussal olarak geliştirilmiş nesnel bir ekolojik etikle tutarlı olması gerekliliğidir (Bookchin, 1996b, s.140) Dolayısıyla Bookchin teknoloji kullanımını yadsımaz.

Bookchin’e (Bookchin, 1996b, s.67) göre, Modernizmin eleştirisinde Dekartçı mekanikçiliğin üzerinde durulması, abartılmış bir yaklaşımdır. “Kant’ın Batı felsefesine verdiği epistemolojik yönelişin yanılmalı yolu şu andaki “karşı mekanikçi” düşüncenin genel eğilimi olan yarı-dinsel yaklaşımlara neden olmuştur. Kant’ın bilinemezci ve kuşkucu bakış açısı insanları öznelci bakış açısına yöneltmiştir. Bütün diğer ilk filozoflar gibi, Kant da nesnelere araştırmaz. Onun araştırdığı şey nesnelere ilişkin bilgimizdir. Kant metafizik dünya öğretisi değil, bu dünyayı bilmeyi amaçlayan bir dünya öğretisi sunar. Nesnel olarak bilinen bir varlık öğretisi değil, bilincimizin durumu olarak varoluşun bir açıklamasını verir.

Bu anlayış, “*olgu sistemleri* üzerinde doğalcı bir bakıştan daha çok, *bilgi sistemleri* üzerinde bir epistemolojik bakışa yol açtı. Olgunun kendisi bilgi sistemleri içinde eritildi ve yunanca *onta*’nın, “gerçekten varolan şeyler”in yerini *episteme*, şu an bilinemez *onta*’ya ait bilgimiz aldı.”(Bookchin, 1996b, s.67) Doğayı varlıkbilimsel olarak dışarıda bırakan ve varlık içine düşünceyi sokan yaklaşım olanaksızmış gibi kabul edilmeye başlanmıştır. Ona göre (1996b, s.67). Kantçı bir öznellik felsefesi toplumsal bir kuram oluşturmak için yetersizdir ve ekoloji felsefesi de Kantçı bakış açısının ötesine geçememiştir.

Bookchin, (1996b, s.77) doğaya yönelik öznelci ve sistemler kuramına dayalı yaklaşımlara karşı çıkmak için, doğal evrime tutarlılık ve anlam kazandıran öncüller oluşturmaya girişmiştir; Doğal evrimin toplumsal evrime ve etiğe aşamalı biçimde ilerlemesi olarak ‘evrim’ kavramının temel kavram olduğunu belirtmekte ve ilk varsayım olarak; “Madde” ve “devinim”in doğanın temel özneliği olduğu varsaymaktadır. Madde atom düzeyinden beyine doğru artan kompleksliliği oluşturan, etkin bir maddedir. Devinim ise sürekli bir gelişme ve yönlülüğe doğa tarafından dönüştürülmektedir. İkinci varsayım olarak; tarihin akışıyla bireysel bilincin gelişebileceğini kabul etmektedir.

Bookchin’e (1996b, s.80) göre doğada kendi kendine gelişen ve örtük biçimde etik olan bir evrim vardır. Bu evrim, karşılıklı yardımlaşma, özgürlük ve öznellik evrenin ve organik süreçlerini içerisinde barınmaktadır ve harekete geçmek için bir tanrıya ya da bir tine gereksinim duymaz. Toplumsal ekoloji egemenlikten arınmış, düşünce ve us tarafından yönlendirilmiş, işbirliğine dayalı bir toplumun özelliklerini ortaya koymaya çalışmalıdır.

“Toplumsal ekoloji çeşitlilikteki birlik, kendiliğindenlik ve hiyerarşik olmayan ilişki ilkeleriyle tutarlı hale getirilmiş, karşılıklı yardımlaşma, kendi kendini örgütlenme, özgürlük ve öznellik, evrimin gizilgüçlerini oluştururlar. Bunlar ekolojik sorumluluklardan ayrı olarak, doğanın öz-düşünümsel sesi olarak türümüze verilmişlerdir”(Bookchin, 1996b, s. 84-85).

Bookchin’e göre diyalektik, sadece devinim, değişim ve bir süreç değildir. Diyalektik, gelişimi, sapmaları, dolayıcılığı, ve birikimliliği de içerir. “Diyalektik, dünyanın ussal olması ölçüsünde artan bir incelmanın ve özbilinçliliğin olduğu bir ilerleme felsefesidir”(Bookchin, 1996b, s.142). Birinci doğadan ikinci doğayı yaratmak çok doğaldır. İkinci doğa, insan kültürünü, kurumsallaşmış insan topluluklarını, insani teknikler ve dillerini ifade etmektedir. Birinci doğayı ikinci doğadan ayrı tutan liberalizm, faşizm gibi ikici yaklaşımlar ya da insansevmez yaklaşımlarıyla bütüncü yaklaşımlar bir doğayı diğeri içinde yok etmeye çabalarlar. Bunların ortak yanları ise egemenliği kabul etmeleridir. Günümüzde ekolojik bunalımın temelinde biyolojinin içinden toplumun ortaya çıkmasındaki gelişme içerisinde hiyerarşi, egemenlik, ataerkillik, sınıflar ve devlet gibi çarpık tarihsel gelişimlerdeki bunalımların yattığını ileri süren Bookchin, birinci ve ikinci doğalar arasındaki “ara bölge” adını verdiği geçiş döneminde, toplumsal evrimin gittikçe artarak hiyerarşik biçimleri kullanmaya başladığını ve evrimin sınıf yönelimli, devletçi kurumlar doğrultusunda açılanarak ulus-devletlerine ve kapitalist ekonomiye yol açtığını ve pazar ekonomisinin pazar toplumuna dönüştüğünü ifade etmektedir.

Ona göre canlı varlıkların evrimi edilgin bir süreç ve rastlantısal genetik değişimler ile çevresel faktörlerin bir ürünü değildir. Biyosferdeki çeşitlilik artışı, türlerin kendi yaşamları ve değişimleri açısından etkin bir rol oynadıkları, seçme şanslarının olduğu alternatif evrimsel doğrultuları içerir. Başlangıç halinden nörolojik olarak kompleksliliği artan canlılara doğru gidildikçe seçme şansı da artar. Bu görüşünü Bookchin (1996b) “Katılımcı evrim” olarak adlandırmaktadır. Hayvanların kendi evriminde yaptıkları belirsiz seçimlerle, insanların toplumsal yaşamlarında gösterdikleri istenç ve yönelmişlik derecesi farklıdır.

“Doğaya saygı” ifadesi de ona göre doğa toplum ikiciliğini korumakta ve evrim kuramını, farklılaşmayı egemenlik ve boyun eğme düzeyleri olarak ele alan, hiyerarşiyi destekleyen bakış açısını anlatmaktadır. Bu yaklaşımlar, insanın yerini yadsır ve onu doğada önemsiz bir konuma yerleştirir. Oysa “ *Gizilgüç* olarak insan usu, öz-bilinçli kılınmış doğanın, kendi sesini kendi yaratımının varoluşunda bulan bir doğanın ifadesidir. Doğada yeri olan yalnızca bizler değiliz, aynı zamanda doğa da bizim içimizde” (Bookchin, 1996b, s.102).

Postmodernistlerin parçalamacı ve indirgemeci bir yaklaşımla tarih, uygarlık ve ilerleme eleştirilerine karşı çıkan Bookchin (1996a, s.73)tarihin süreklilik ve ilerleme özelliği

olduğunu belirterek şu şekilde bir tarih tanımı getirmektedir; “Tarih, toplu çalışmanın giderek artan özgürlükçü biçimlerinin kendini-oluşturucu gelişimi içerisinde, insanlığın özgürlük, öz-bilinç ve işbirliği gizil güçlerinden temellenen olayların ussal içeriği ve sürekliliğidir.”

İnsan sevmez ideolojilerle birlikte, insanların ticari metalara indirgenmeleri, insanlığı sürekli olarak doğal özelliklerinden uzaklaştırmaktadır. “İnsanlığın metalaşması, üretim ve tüketim araçları olarak bireylerin manipülasyonunda en tehlikeli biçimini alır. İnsanlar doğal dünyalarından olduğu kadar, kendi doğalarından da ayrılmış olurlar. Bu bağlamda kapitalizm bütünüyle doğal olmayan bir düzendir. Günümüz toplumsal çağının en korkunç trajedisi, sadece onun çevreyi kirletiyor olması değil, ayrıca doğal eko toplulukları, toplumsal ilişkileri ve hatta insan ruhunu da basitleştiriyor olmasıdır. Karşılaştığımız en büyük tehlike, bir pazar toplumunun bütün insani ilişkileri ve deneyimleri metalar halinde nesneleştirmesinin dünyayı homojenleştirmesidir”(Bookchin, 1996a, s.102). Ekolojik özgürlük etiği; katılım politikasından, devletin güçlenmesi yerine tüm bireylerin güçlenmesini teşvik eden bir yaklaşımı içerir. Böyle bir politikayla meclisler ve insanların yüz yüze tartıştıkları insani etik bir politika oluşturulur. Bir pazar toplumundan kurtulmanın yolu özgürlüğe yol açan toplumsal ve politik uygulamalarla gerçekleşir.

Keane eleştirisi ise bu noktada şöyledir; “siyasal sistemden vazgeçip sivil toplumu aşağıdan başlayarak evrenselleştirerek toplumsal ve siyasal karmaşıklığı çözmeye yönelik girişimler –anarşist seçenek- de eskimiş görülmektedir.”(2004, s.39) Ona göre bu yaklaşım, toplumun bütünselliğinin tek bir bakış açısına göre dönüştürülebilir olduğu varsayımına dayanır ve bunun devrimci özyönetim inisiyatifiyle gerçekleştirilmesi, kolektif birlik, karşılıklı gözetim gibi ilkelerle muhtemelen “aşağıdan gelen terörizm”e yol açar.

Bookchin’in diyalektik anlayışına Tepe’nin (1999, s.22) getirdiği eleştiri şu şekildedir; “Bookchin’in doğalcı diyalektiği, Marx’ın 1844 Elyazmaları’ndaki doğa insan diyalektiğini güncel sorunlarla derinleştirme olarak değerlendirilebilir; ama diyalektik eklense de her doğalcılığı bekleyen tehlike, doğayı metaforlaştırmaktır. Diğer yanda doğa-insan veya doğa-kültür gibi karşıtlamalar, sentez çabalarında kurmaca olarak kalırlar.”

Kent ve kentleşme kavramlarını ayıran Bookchin kenti “sakinlerinin çoğu kez doğayla uyum içinde yaşadığı, insanın özbilincini keskinleştiren kurumlar yarattığı, akılcılığı koruduğu, seküler bir kültür yarattığı, bireyselliği geliştirdiği ve kurumsal özgürlük şekilleri yarattığı, benzeri görülmemiş derecede insani, etik ve ekolojik bir yerleşim” olarak ele almaktadır. (Bookchin, 1999, s.15) Ona göre kent, insani özellikleri ve özgürlük kavramını genişletmekle kalmayıp kan bağı, cinsiyet ayrımcılığı, yaşa dayalı statü ve etnik ayrımcılık

gibi dar görüşlü bağları ortadan kaldıran eşitlik idealini yaymaya çalışmış, böylece tarihsel ve genellikle ahlaki bir gelenek haline gelmiştir. (1999, s.18)

Günümüzde kent, kır üzerine tahakküm kurmuş durumdadır. “Banliyölerin açık alanlara eşi görülmemiş bir ölçekte yayılmasıyla kent, tarım alanlarını ve doğal dünyayı tam anlamıyla yutmuş, komşu kasaba ve köyleri genişleyen metropoliten bir varlığın içine çekmiştir.” (1999, s.31) Bu durumun kentleşmenin tanımı olarak kullanılabileceğini belirtmektedir. Kentleşme kasaba ve köy yaşamının tarımsal ilişkilerle beslenen değer, kültür ve kurumlarının yanında kent yaşamının yurttaşlık ilişkileri ile beslenen değer, kültür ve kurumlarını da yok etmektedir. “isimsizlik, homojenlik ve kurumsal devasalık gibi boğucu özelliklere sahip kentleşme, insanlar arasındaki yakınlığı, benzersiz nitelikteki mahalleleri ve insani ölçekli bir politikayı içinde barındıran kentsel alanı yuttuğu gibi, doğaya yakınlığı, kutsal bir yardımlaşma anlayışını ve sıkı aile ilişkilerini içinde barındıran kırsal alanı da ortadan kaldırmaktadır.”(1999, s.31)

2. KENTLEŞME

Kentleşme kavramının tanımı “Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi sürecidir” (Keleş, 2002, s.22) olarak verilebilir.

“Kentlerin ortaya çıkış sürecinde Orta Çağın en önemli kent tanımı ise; Marver’in “duvarla çevrili insan yerleşmeleri” ifadesidir.”(Demirer vd., 1999, s.291) Bu kentlerin genel özelliği ise insanların doğaya büyük boyutlu zararlar vermedikleri, üretimin tarıma dayalı olduğu yerleşim alanları olmalarıdır. Onbeşinci yüzyılın ortalarından itibaren gelişen ticari aktiviteler ve teknik ilerlemeler sonrasında kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte bu sisteme uygun yerleşim alanları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Orta çağın surlarla çevrili kentlerinin yerini politik bağımsızlıkların, ticari ayrıcalıkların ve gelişen üretim faktörlerinin yarattığı alanlar olarak tanımlanan kentler almıştır.

Kentleşme ile başlayan ekolojik sorunlar sosyal alanda da yaşanmış ve günümüzde de yaşanmaktadır. Kapitalizmin kendisine uygun olarak benimsediği doğa anlayışı ise, onun sonuna kadar yararlanılması gereken bir kaynak olduğu düşüncesidir. Doğa gelişen sanayileşme karşısında hammadde konumuna dönüşmüştür.

Tekeli’ye (2000, s.18) göre modernizmin kent planlama anlayışı en gelişmiş ifadesini Atina Şartı’nda bulmuştur. Buna göre;

Kentlerin sadece kişilerin çıkarları doğrultusunda biçimlenmesinin, sağlıksız bir gelişme oraya çıkardığı bu nedenle kamu yararı açısından bu sürece müdahale edilmesi gereğinden yola çıkmaktadır. Kentler sağlıklı özgür bireylerin yaşadığı yerler olacaktır. Bu nedenle insani ölçek esas alınacaktır. Bu planlama anlayışında kent ve bölgesi sosyal, ekonomik ve politik bir bütünlüğe sahip görülmektedir. Bu organik bütünün planlaması ise bölge ölçeğinden başlayacaktır. Kent mekanı planlanırken oturma, çalışma, dinlenme ve dolaşım mekanları ayrılarak planlanmalıdır. Kentin sağlık koşulları bakımından en uygun alanlarına, düşük yoğunluklu olarak, yeterli sosyal donatıya sahip olarak, komşuluk birimleri halinde konut alanları tasarlanacaktır. Kent içinde iş yerleri, iş merkezi, küçük sanatlar ve organize sanayi kent morfolojisine uygun olarak işleri oturma yerleri arasındaki uzaklıkları kısaltacak biçimde yerleştirilmelidir. Kent içinde kademelenmiş bir yol sistemiyle motorlu araçlar dolaşımı rasyonelize edilmelidir. Yaya dolaşımı olabildiğince motorlu araç trafiğinden ayrılabilir. Kent planlaması tarihi eserleri tahribine neden olmamalıdır. Genel olarak kentin yirmi yıllık gelişmesinin tahmin edilebileceği ve buna göre yerleşme biçiminin

tasarlanabileceği, kent yönetiminin bir yandan yatırımlarını programlayarak, öte yandan yapı süreçlerini denetleyerek bu planların uygulanabileceği varsayılmaktadır.

Tekeli'ye (2000, s.75-85) göre ülkemizde tek parti yönetimindeki Türkiye Cumhuriyeti'nde "halkçılık" ilkesi ile aralarında çıkar farklılıkları olmayan yurttaşların oluşturdukları bir toplumun yaratılması amaçlanmıştır. Cumhuriyetin modern kentsel yaşantı imajı düşük yoğunluklu bahçeli evlerden oluşan bir kentsel doku öngörmektedir. Ancak 1950'lerden itibaren çok partili siyasal yaşama geçilmesi ve Türkiye'de hızlı bir kentleşmenin yaşanmaya başlanması modernite projesinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Halkçılık ilkesinde ise halkın kısa erimli isteklerinin yönlendirdiği bir "popülizme" geçiş yaşanmıştır. Siyasal sistemin halkın isteklerine duyarlılığı anonim ilişkiler içinde hakkını savunan yurttaşın geliştirilmesiyle değil, böyle bir bireyin doğmasını zorlaştıran patronaj ilişkileri içinde siyaset yapılarak sağlanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde gerçekleşen kent dokusu, yüksek yoğunluklu, alt yapıları eksik apartman mahalleleri şeklindedir.

Tekeli kentsel rantların, kent ekonomisi içinde başlıca iki alanda yoğunlaştığını ve bunların tarım yada orman arazileri gibi doğal alanların arsaya dönüştürülmesi ve kentteki hizmet alanlarında çoğunlukla giriş engelleri yaratılarak oluşturulan rantlar olduğunu, bu rantların paylaşılmasının siyasetçiler ve yerel yönetimler tarafından çıkar ilişkileri içerisinde gerçekleştiğini belirtmektedir. Diğer problemin ise şehir planlaması yaklaşımlarının kapitalizmin ortaya çıkardığı çelişkileri, toplumsal ve ekonomik adaletsizlikleri örtmeye çalıştığını, örneğin "Sürdürülebilirlik tartışmalarıyla egemenlerin neden olduğu yıkımı ve ekolojik krizi bir anda 'ortak geleceğimiz' eksenine taşımayı başarmıştır." (Tekeli, 2000, s.332) ifadesiyle anlatmaktadır.

Türkiye'de yaşanan önemli sorunlardan biri de kentlerin sürekli olarak büyümesi ve kırsal alanları da tehdit etmeye başlamasıdır. "kentin mekansal olarak büyüme süreci bugünkü hızıyla devam ederse, 2000'li yılları bitirmeden kırsal da kent coğrafyasına dahil olma tehlikesi kapımızdadır" (Demirer vd., 1999, s.178)

Eski kentler; verimsiz, kayalık, dağlık arazilerde nehir ve deniz kenarlarındaki sarp yerler ve vadilerde yer alırken, günümüzde adeta bütün kentler, engebeli araziden düz verimli tarım arazilerine doğru genişlemektedir. Çok verimli arazilerin konut ve sanayi amaçlı plansız kullanımı gelecek için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca coğrafi arazilerde 1927 yılında 13 milyon nüfus yaşarken bugün nüfusumuz 65 milyon olmuştur. 1950 yılında nüfusumuzun sadece % 22'si şehirlerde yaşamaktayken, yakın gelecekte % 80'i şehirlerde yaşayacaktır (Doğan, 1998).

Kent ve köy ayrımının yapılması ise kapitalist sistemin 'kalkınma' stratejisinden kaynaklanmaktadır ve temelinde tarımsal üretimle sanayi üretiminin birbiri ile birlikte olamayacağı düşüncesi bulunmaktadır. "Kentli insanların köye yabancılaşması, onun doğaya da yabancılaşmasını da getirir. Doğaya yabancılaşan insan tipi, kentsel üretimlerin, doğal üretimlere kıyasla daha verimli olduğuna da kolayca inanmaktadır (Demirer vd., 1999, s.306). Ancak aşırı betonlaşma yerine tarım alanlarını da içeren kentleşme mümkündür ve Antalya şehri bu önemli özelliğini halen korumaktadır.

Bir turizm kenti olan Antalya'da turizm, toplumsal sorunların yanında birçok çevre sorunu da yaratmaktadır. Turizm yüksek maliyet ve işletme giderlerinin olması dolayısıyla büyük yatırımcıların, çokuluslu girişimcilerin olduğu bir sektördür. Bu alandaki yatırımcıların amacı toplumsal yarar değil kişisel kâr elde etmektir (Demirer vd., 1999, s.313). Sadece belirli gelir düzeyinde olan insanlara hitap eden ve kıyı şeridinin tümüyle halka kapatılmasına doğru ilerleyen bu süreç ekolojik yıkımı da beraberinde getirmektedir. "Akdeniz'in büyük bölümünde denize girmek sakıncalı hale gelmiştir. Bu gelişmelerin en uç örnekleri, yerli halkın çalıştığı ama yerel ekonomiye çok az yarar sağlayan, bağlı oldukları kentlerden kopuk lüks otellerin bulunduğu Üçüncü Dünya turizminde görülür (Ponting, 2000, s298)

Avrupa Kentsel Şartı'nda; çevrenin ve doğal değerlerin oluşturulabilmesi için uyulması gereken ilkeler; Keleş ve Hamamcı'dan özetle(2002, s264-266) şöyledir; Yerel yönetimlerin, doğa ve enerji kaynaklarını, tutarlı ve akılcı bir biçimde korumak ve kullanmak zorunluluğu vardır. Bu bağlamda karşılaşılan sorunları, ne başka kentlere aktarabilir ne de gelecek kuşaklara devredebilirler. Kirlenici etkinliklerin, kaynağında azaltılması, temiz teknolojilerin kullanılması, yeşil alanlara sahip çıkma gibi sorumluluklar yerel yönetimlerin benimseyeceği politikalarla giderilmelidir. Doğayı korumak bireyin kentine bağlılığını geliştiren bir etmendir bu nedenle bireyin bu konuda sorumluluklar üstlenmesinin kentlilik bilincine katkısı olacağı ifade edilmiştir.

Çevre sorunlarının sadece doğaya zarar verilmesi değil, bununla birlikte etik ve toplumsal ilişkilerle ilgili sorun olduğunun ve bu sorunların gerçek nedenlerinin anlatılabilmesi önemlidir. Bu durumda çevre örgütleri önem kazanmaktadır. Ancak yine bu örgütler "sermaye, genel/yerel yönetim tekelden çıkarılmalı ve hatta direk olarak bu sınıflara ve ilgili kurumlara karşı örgütlenmelidir" (Demirer vd., 1999, s.357).

Sivil toplum çoğulculuk ve katılımı gerektirmektedir ve devletin kurumsal yapısı dışındaki oluşumlardır. Sivil girişimler, ülkemizde yerel düzeyde yaşam kalitesini ilgilendiren ve yerel siyaseti biçimlendiren konulardan uzak durmakta ve kararların oluşumunda genellikle etkisiz kalmaktadırlar. "Türkiye'de kamusal politikalar, uzun bir dönem

kentleşmeyi yalnızca fiziksel bir mekan düzenlemesi olarak görmüş; sivil toplum türü oluşumların gelişmesi yönünde çok da istekli görünmemiştir” (Çukurçayır, 2002, s.151) Bu politikalar halkın kent sorunlarının çözüm aşamasına katılmasını ve yaşadıkları çevre ile ilgilenmesini olumsuz yönde etkilemiştir. Yine “katılım olanaklarının kısıtlı olması kentsel yatırımların yoksul bölgelerin aleyhine yapılmasını kolaylaştırmıştır” (Çukurçayır, 2002, s.151)

3. SİVİL TOPLUM

Sivil toplum; kent kültürüyle ortaya çıkan, bazı yükümlülükleri üstlenmekle birlikte siyasal toplum karşısında haklarını savunabilen bir toplumdur. Pazar ekonomisinin getirdiği sıkıntılara karşı bir tampon oluşturma, demokrasi anlayışının yerleşmesi, sosyo-ekonomik alanda alternatif politikalar üretme gibi birçok konu sivil toplum kuruluşlarının ilgi alanına girmektedir.

“Merkezi ve hiyerarşik yönetim özelliklerine sahip olan ulus devlet kavramı yerine katılımcı ve çok aktörlülüğü savunan yönetim kavramı genel olarak sivil toplumu ve uluslararası aktörleri öne çıkaran ve ulus devleti zayıflatan bir anlayışı ifade etmektedir. Yönetişim olgusuna yöneltilen eleştiriler ise genel olarak finansal boyutla ilgilidir. Bu olgu uluslararası sermayenin yeni bir sömürü stratejisi olarak yorumlanmaktadır. Uluslararası kapitalizm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde toplumsal ve siyasal alanda çok aktörlülüğü özendirmekte ve bunu yaparken yine ulusaşırı sermaye örgütlerinden yararlanmaktadır. Bu da, yeni bir yönetim anlayışının geliştirilmesini sağlarken, uluslararası örgütlerle devlet aracılığını kaldırarak doğrudan iletişime imkan sağlamakta, dolayısıyla sermaye hareketlerine ivme kazandırmaktadır” (Çukurçayır, 2002, s.98). Bu durum küresel sermayenin çıkarına olan bir durumdur. Ancak “ulusal çıkarları korumada duyarlılık düzeyi yükseltilmiş toplumsal aktörlerle birlikte, hantallık ve işlevsizlik sorunlarını aşmış bir yönetimin daha dinamik ve işlevsel olacağı” düşünülmektedir (Çukurçayır, 2002, s.99).

Katılımcı demokrasinin “yeni sağ ideolojinin” kamu sektörü ve bürokrasinin tükenişine çözüm amacıyla geliştirdiği bir yöntem olduğu ileri sürülmektedir. “Böylece devlet otoritesi, özel sektör şirketleri ve sivil toplum örgütleri ile paylaşılacaktır” (Çukurçayır, 2002, s.152). Katılımcı demokrasi yaklaşımı, sermaye sınıfı dışındaki kesimlere hareket alanı bırakmadığı ve eşitsiz bir toplumsal yapıyı geliştirdiği için eleştirilmektedir. Katılımcı demokraside yurttaş katılımı ve aktive edilmesi konusunda “gönüllülük” kavramı üzerinde fazlaca durulmaktadır. “Gönüllülük, katılımın güçlendirilmesi, yerinden yönetimlerin desteklenmesi ve yurttaşa yerinden yönetimlere kontrol olanağı veren bir yapının

oluşturulmasını gerektiren öneriler demetidir” (Çukurçayır, 2002, s.147). Gönüllülük anlayışı güçlü bir katılım, bireylerin sosyal yaşama kazandırılması, yurttaşların etkin bireyler haline getirilmesi açılarından önemli bir yaklaşımdır. Ancak demokratik sistemlerde katılım konusunda problemler vardır.

“ Devlet ve sivil toplumun kavramsal karşıtlığı Marksist teoride kapitalizmin gelişimine bağlı olmuştur. Bu kavramın ortaya konulması özel mülkiyet ilişkilerine göre belirlenmiştir. Gramsci “sivil toplum” kavramını, kapitalizme karşı toplumsal bir karşı çıkış olarak tasarlanmasına rağmen bu olgu günümüzde yeni anlamlar ve sonuçlar edinmiştir”(Wood, 1992, s.8).

Sivil toplum devletin dışında bir özgürlük alanı, demokrasi tarafından garanti edilen, özerklik, gönüllü birlik ve çoğulculuğu anlatmaktadır. “Devlet-sivil toplum ayrımının savunucuları bu durumun iki temel faydasını şöyle açıklarlar. Birincisi, dikkatimizi devlet baskısının tehlikelerine ve devlet eylemleri üzerinde, toplumda ona karşı olan baskıları örgütlemek ve güçlendirmek yoluyla uygun sınırlar belirleme ihtiyacına çeker. Yani iktidar sınırlandırılır ve meşrulaştırılır. İkincisi, sivil toplum kavramı farklılık ve çeşitliliği tanıyarak çoğulculuğu temele alır” (Wood, 1992, s.8)

Günümüzde sivil toplum savunucuları, devlet iktidarına karşı devlet dışı kurumları ve ilişkileri savunmaktadır. Ancak bir yandan da kapitalizme karşı direnci zayıflatmaktadırlar. Kapitalist sistem, sivil toplum anlayışlarını benimsemek yoluyla ya da sınıf kavramını “kimlik” gibi her işe yarayan kategoriler içinde eritmek ve toplumsal dünyayı özel ve ayrı gerçekliklere parçalamak suretiyle kaybolacak biçimde kavramlaştırmaktadır. Wood’a, göre kapitalizmin tüm toplumsal sisteminin bir dizi kurum ve ilişkiye indirgenmesi, kapitalizmin bütünleyici mantığı ve zorlayıcı gücünün görünmez hale getirmektir. Baskıcı bir iktidar ya da sistemik zorlama olmadan sivil toplum aracılığı ile yaşamın her yanına nüfuz ederek toplumu parçalamak yoluyla kapitalizme bir örtü olarak kullanılabilmektedir. Yeni sömürü ve egemenlik biçimlerinin evrimi, egemenliğin devletten özel mülkiyete aktarılmasıdır. Devlete ait olan birçok zorlama işlevinin “özel” alana, özel mülkiyete, sınıfsal sömürüye ve pazarın gereklerine devredildiği yeni bir toplumsal iktidar biçimi oluşturulmaktadır. “Sivil toplum” özel mülkiyet ve sahiplerine, insanlar ve günlük yaşamları üzerinde bir egemenlik, hiç kimseye hesap vermeyen bir iktidar vermiştir ”(Wood, 1992, s.8).

4. ANTALYA'DAKİ PROFESYONEL MESLEK SAHİPLERİNİN ÇEVRE SORUNLARI KONUSUNDAKİ DUYARLILIKLARININ İNCELENMESİ

4.1. Araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi

4.1.1. Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırmanın temel amacı çevre konusundaki bazı teorik-felsefi yaklaşımlarla bireylerin bu konudaki tutumlarının ve bakış açılarının ne derecede örtüştüğünü karşılaştırmaktır. Araştırmada çevre sorunları konusunda genel bilinç ve duyarlılıkları buna bağlı olarak kent yaşantısından kaynaklanan çevre sorunları ve bu sorunları oluşturan toplumsal ilişkilerin neler olabileceği, çevre sorunları konusunda toplumsal bir girişimi içeren çevreci sivil toplum örgütlerine yönelik görüşleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırma ile ilk bölümde profesyonel meslek sahiplerinin çevre sorunları konusundaki görüş ve bilinç düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak çevre sorunlarıyla ilgili olarak toplumsal davranışlarımız, yargılarımız ve bu bağlamda sivil toplum örgütlerinin etkisi ve yeri belirlenmeye çalışıldı. Ayrıca çalışmaya katılan meslek gruplarının çevre sorunlarına yönelik görüşleri hakkında aralarında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.1.2. Araştırmanın kapsamı ve sınırları

Araştırma Antalya şehir merkezinde yaşanan çevresel sorunları öncelikli olarak konu edinmekte ve kent halkından seçilen örnekleme kapsamaktadır. Örneklem grubu Biyolog, İnşaat ve Orman Mühendislerinden oluşmaktadır. Araştırma grubu kendi mesleklerinde sendika dernek ve oda üyesi olan dolayısıyla sivil toplum örgütleri ile bağlantılı olan kişilere uygulanmıştır. Örneklem grubu çevre ile yakından ilgili olan mesleklerden seçilmiştir. Örneklem grubunun çevre dernekleri ve çevre konularında bilinç düzeylerinin yüksek ve tutumlarının ekolojik yaklaşımla uyumlu olması beklenmektedir. Ancak araştırma kapsamına bazı sınırlılıklardan dolayı farklı bir karşılaştırma grubu alınmamış bunun yerine farklı tutumları tercih etmesi beklenen inşaat mühendisi-biyolog gibi meslekler arası karşılaştırma

yapılmıştır. Araştırma Antalya şehir merkezinde yapıldığından dolayı yerel sorunları içeren sorularda Türkiye genelini ve Antalya'nın ilçelerini temsil etmesi beklenmemelidir.

4.1.3. Araştırmanın yöntemi

4.1.3.1. Araştırmanın örnekleme

Çevre konusunda farklı meslek gruplarının bakış açısını belirlemek ve farkları ortaya çıkarabilmek maksadı ile biyolog, inşaat ve orman mühendislerinden oluşan üç gruba uygulama yapılmıştır. Bu maksatla uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemiyle 21 inşaat mühendisinden, kartopu örnekleme yöntemiyle 14 orman mühendisinden ve 17 biyologdan oluşan toplam 52 adet örneklem seçilmiştir. Uygun örneklem alma yöntemi İnşaat Mühendisleri Odasında düzenlenen bir seminerine katılan mühendislere uygulanmıştır. Bu yöntem tesadüfi örneklem almaya göre daha ekonomik ve zaman açısından daha çabuk sonuç alınabildiği için tercih edilmiştir. Uygun örneklem alma yöntemi araştırmacının belirlediği herhangi bir topluluğa uygulandığı gibi “araştırmacıya tanıdık çevresinden örnekleme alma imkanı da vermektedir”(Balcı, 2001, s.100). orman mühendisleri ve biyologlardan ise kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem grubu oluşturulmuştur. Bu yöntemde ise “birinci aşamada istenen özellikleri taşıyanlar saptanır ve onlarla görüşme yapılır. Sonra da bu insanlar örnekleme girecek istenen nitelikleri taşıyan diğerlerini tanımlamada bilgi kaynağı olarak kullanılırlar. İkinci aşamada bu insanlarla görüşmeler yapılır, onlar da sırasıyla daha çok insanla üçüncü aşamada görüşme yapılmasına imkan verir. Böylece devam eder”(Balcı, 2001, s.102).

4.1.3.2. Veri toplama araçları

Araştırmada profesyonel meslek sahiplerinin çevre konusundaki görüşlerini saptamak amacıyla dört bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır (Ek 1). Birinci bölümde demografik özellikleri belirlemek için 5 soru sorulmuştur. İkinci bölüm dokuz sorudan oluşmaktadır ve belirlenen meslek gruplarının genel çevre bilincini belirlemeye yöneliktir. Buradaki sorularda cevaplayıcının her bir sorudaki cevapları önem sırasına göre sıralaması istenmiştir. Altı sorudan oluşan üçüncü bölümde ise cevaplayıcıların çevre algısı ve değer yargıları belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde on üç soru bulunmaktadır ve ankete katılanların çevreci sivil toplum kuruluşları ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

4.1.3.3. Veri analiz teknikleri

Uygulana anket sonuçlarının analiz etmek maksadı ile istatistiki analiz programı SPSS 11.0 kullanılmıştır. Demografik bulgular için frekans analizleri yapılmıştır. Meslek

gruplarının görüşleri arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla non parametrik bir test olan khi kare analizi uygulanmıştır.

4.1.3.4. Araştırmanın uygulama evreleri

Konuya karar verilen 2004 yılının Temmuz ayından 2005 yılının Mart ayına kadar literatür çalışması tamamlanmıştır. Bu esnada profesyonel meslek grupları incelenerek hangi gruplarda anket uygulaması yapılacağına karar verilmiştir. 2005 yılının Nisan ayında belirlenen meslek gruplarından seçilen 50'şer örneğe anketler e-mail yolu ile gönderilmiştir. Nisan ayının sonuna kadar toplam yedi adet anket geri dönmüştür. Geri dönüşüm oranını arttırmak için bu tarihte anketler elden dağıtılmıştır. Haziran 2005 tarihine kadar geri dönen 52 adet anket yeterli görülerek uygulamaya son verilerek istatistik çalışmalarına başlanmıştır.

4.2. Analizler

4.2.1. Demografik özellikler

Demografik değişkenlere ilişkin bulgular Tablo 1'de yüzde ve frekans dağılımları şeklinde sunulmuştur.

Tablo 1 Araştırmaya katılanların demografik bulguları

		Frekans	Yüzde (%)
Yaş	25-34	23	44,2
	35-44	12	23,1
	45-54	8	15,4
	55-	9	17,3
Meslek	Biyolog	17	32,7
	İnşaat mühendisi	21	40,4
	Orman muh	14	26,9
Cinsiyet	Kadın	16	30,8
	Erkek	36	69,2
Gelir (YTL)	0-1000	13	25,0
	1000-5000	33	63,5
	5000-10000	6	11,5
Antalya'da kaç yıldır Yaşadığı	1-5	10	19,2
	6-10	13	25,0
	11-15	7	13,5
	15+	22	42,3
	Toplam	52	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan 52 kişiden 17 sinin biyolog 21'inin inşaat mühendisi 14'ünün ise orman mühendisi olduğu görülmektedir. Bunların 23'ü 25-34 yaş

arasında, 12'si 35-44 yaş arasında sekizi 45-54 yaş arasında 9'u ise 55 yaşından büyüktür. Deneklerin 42'sinin Antalya'da 6 yıldan uzun süredir yaşadığından dolayı cevaplayıcıların genel olarak Antalya'nın sorunlarından haberdar olabilecekleri düşünülebilir.

4.2.2. Araştırmaya katılanların genel çevre bilinci

Araştırmaya katılanların tamamı Antalya'da çevre sorunları yaşadığını düşünmektedir. Örneklem grubunun % 42.3'ü planlı şehircilik anlayışı ile şehir imarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir (Tablo 2). Meslek gruplarının görüşleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek maksadıyla khi kare testi yapılmıştır. Yapılan test sonucu meslek gruplarının çevre sorunları konusunda yapılabileceklerle ilgili görüşlerinde istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır (Sig 0.273).

Tablo 2 Araştırmaya katılanların çevre sorunları konusunda yapılabileceklerle ilgili görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Yoğun göç alımı ülke çapında alınacak önlemlerle azaltılmalı	23.1	7.7	15.4
B-Turistik tesis yapımı ve denetimi kesin kurallara uygun olarak yapılmalı	11.5	25.0	11.5
C-Halk çevre sorunları konusunda bilinçlendirilmeli	23.1	13.5	11.5
D-Planlı şehircilik anlayışı ile şehir imarı düzenlenmeli ve geliştirilmeli	42.3	15.4	15.4

Tablo 3'de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların % 67.3'ü orman ve tarım arazilerinin yapılaşma nedeni ile tahribata uğramasını en önemli çevre sorunu olarak görmektedirler. Su kirliliği ise cevaplayıcılar tarafından önemli bir çevre sorunu olarak görülmemektedir (%3.8). Yapılan khi kare analizi sonucu meslek gruplarının önem verdikleri çevre sorunları konusunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır (Sig 0.473).

Tablo 3 Araştırmaya katılanlara göre en önemli çevre sorunu

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Hava kirliliği	13.5	11.5	13.5
B-Su kirliliği	3.8	17.3	9.6
C-Gürültü kirliliği	15.4	13.5	9.6
D-Orman ve tarım arazilerinin yapılaşma nedeniyle tahribata uğraması	67.3	3.8	1.9

Antalya ilinde hava kirliliğinin en önemli nedeni olarak denetimsiz ve kalitesiz yakıtlarla ısınma olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir (Tablo 4). Sanayi sitelerinin ise hava kirliliğinde önemli bir paya sahip olmadığı düşünülmektedir. Yapılan khi kare analizi sonucu meslek gruplarının görüşlerine göre hava kirliliğinin sebep olan faktörler arasında istatistikî açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır (Sig 0.225).

Tablo 4 Araştırmaya katılanlara göre Antalya ilinde hava kirliliğinin nedenleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Denetimsiz ve kalitesiz yakıtlarla ısınma	75.0	9.6	1.9
B-Sanayi siteleri	9.6	7.7	7.7
C-Taşıtlardan çıkan egzoz gazları	13.5	21.2	11.5

Araştırmaya katılanlara göre plajların özelleşmesi şehirdeki iş olanakların gelişmesine katkıda bulunmamıştır (Tablo 5). Yapılan khi kare analizi sonucu meslek gurupları arasında plajların özelleştirilmesine yönelik görüş farklılığı olmadığı ortaya çıkmıştır (sig.0.771).

Tablo 5 Araştırmaya katılanların plajların özelleştirmesine yönelik görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Kentin gelişmesi açısından olumlu bir adımdır	25.0	11.5	36.5
B-Maddi imkanları kısıtlı olan insanların bu alanlardan yararlanmasını engellemektedir	23.1	13.5	-
C-Sahil şeridinin temiz ve güzel görünmesini sağlamıştır	21.2	9.6	3.8
D-Şehirde iş olanaklarının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.	5.8	1.9	5.8
E-Kamuya ait alanlar özel işletmelere devredilmemelidir	23.1	3.8	3.8

Katılımcılara göre tarım arazilerinin imara açılması ekolojik açıdan geri dönüşü imkansız bir hatadır (Tablo 6). Bu konuda katılımcı meslek grupları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır (sig.0.598).

Tablo 6 Araştırmaya katılanların tarım arazilerinin imara açılması konusundaki görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Gecekonduların artması yerine planlı, yaşanabilir bir şehirleşme için gereklidir	3.8	1.9	13.5
B-İnşaat sektörünün canlanması ve binlerce kişiye iş olanağının sağlanması için önemli bir karardır	1.9	3.8	1.9
C-Tarım arazilerinin imara açılması ekolojik açıdan geri dönüşü imkansız bir hatadır	73.1		
D-Tarım alanlarının imara açılması uzun vadede bölge ve ülke ekonomisinin zararına olacaktır.	17.3	34.6	51.9

Denizlerin kirlenmesinin temel nedeni olarak % 51.9 ile şehrin atık sularının direkt olarak denize dökülmesi görülmektedir (Tablo 7). Meslek gruplarına göre de bu görüş farklılık göstermemektedir (sig.0.324). Cinsiyete göre denizin kirlenmesinin nedenlerinin farklı algılandığı ortaya çıkmıştır (sig.0.099).

Tablo 7 Araştırmaya katılanlara göre denizin kirlenmesinin temel nedenleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Deniz araçlarından bırakılan atıklar	23.1	13.5	11.5
B-Kanalizasyon sularının biyolojik arıtma yapılarak denize dökülmesi	15.4	9.6	3.8
C-Plastik atıklar	7.7	9.6	9.6
D-Şehrin atık sularının direk denize dökülmesi	51.9	15.4	7.7

Araştırmacılar tarafından kentteki gürültü kirliliğini etkileyen temel faktör olarak % 67.3 ile trafik sorunu en başta gösterilmiştir (Tablo 8). Bu bakış açısında meslek gruplarına göre bir farklılık bulunamamıştır (sig.0.201).

Tablo 8 Araştırmaya katılanların gürültü kirliliği konusundaki görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Yüksek sesli müzik ve hoperlör yayınları	17.3	21.2	9.6
B-Trafik	67.3	11.5	1.9
C-Sanayi	5.8	1.9	7.7
D-Havai fişek gösterileri	1.9	7.7	3.8

Araştırmaya katılanlar ormanların ve doğal alanların tahribatına neden olarak % 46.2 ile birinci sırada yoğun yapılaşma olduğunu düşünmektedir. İkinci sırada ise % 38.5 ile sorumsuzluk ve eğitimsizlik gelmektedir (Tablo 9). Katılan meslek gruplarının bakış açıları arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır (sig.0.311).

Tablo 9 Araştırmaya katılanlara göre doğal alanların tahribatının nedenleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-Yoğun yapılaşma	46.2	19.2	7.7.
B-Tarım arazisi açılması	5.8	19.2	9.6
C-Yakacak temini	5.8	1.9	9.6
D-Sorumsuzluk ve eğitimsizlik	38.5	9.6	7.7

4.2.3. Araştırmaya katılanların çevre algısı ve değer yargıları

Araştırmaya katılanların aklına çevre sorunları kavramından % 57.7 ile birinci sırada tarım arazisi ya da yapılaşma nedeniyle sulakalanların kurutulması, ikinci sırada (% 25) insanların yere çöp atması gelmektedir (Tablo 10). Ancak doğal bir olgu olan yanardağ patlaması da katılımcıların bazıları tarafından çevre sorunu olarak değerlendirilmiştir. Bu da çevre konusunda eğitimin yeterli düzeye ulaşmadığını göstermektedir. Yapılan khi kare analizi sonucu meslek grupları arasında bu konudaki görüşlerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (sig.0.851).

Tablo 10 Araştırmaya katılanlara göre en önemli çevre sorunları

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
A-İnsanların yere çöp atması	25.0	19.2	7.7
B-Otoyollar	5.8	9.6	3.8
C-Yanardağ patlaması	1.9	1.9	3.8
D-Yerlere tükürmek	9.6	7.7	3.8
E-Tarım arazisi ya da yapılaşma nedeniyle sulak alanların kurutulması	57.7	7.7	-

Doğanın aşırı tüketilmesi insanlarla birlikte tüm canlıların zararına olduğu ve yatırım sahiplerinin bunu göz önünde bulundurması gerektiği araştırmaya katılanların % 84.6'sı tarafından belirtilmiştir (Tablo 11). Ancak yapılan analiz sonucunda araştırmaya katılan

meslek gruplarına göre bu düşüncenin farklılık gösterdiği görülmüştür (sig.0.03). Bu farklılığın ise bekleneceği gibi inşaat mühendislerinden kaynaklandığı yapılan post hoc analizi sonrası ortaya çıkmıştır.

Tablo 11 Araştırmaya katılanlara göre insan-doğa ilişkisinde temele alınması gereken yaklaşımlar

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Hava, su, toprak ve orman gibi doğal değerler tükenmeyecek kadar sonsuzdur	1.9	-	-
Doğa, insanların ondan yararlanması için vardır	13.5	3.8	1.9
Doğanın aşırı tüketilmesi insanlarla birlikte tüm canlıların zararındır	84.6	3.8	-
Maddi kazanç sağlayacak her türlü ticari faaliyet ülkemizin yararındır	-	-	-

Katılımcıların % 69.2'si çevre sorunlarına karşı duyarlı olduklarını ve çevreyi kirleten birini gördüklerinde uyardıklarını belirtmişler; %38,4'ü ise yetkililere haber vermeyi önemsemişlerdir. (Tablo 12)

Tablo 12 Araştırmaya katılanların çevre konusundaki hassasiyetleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Kirleten kişiyi uyarırım	69.2	1.9	-
Yetkililere haber veririm	19.2	19.2	
Hiç bir şey yapmam	3.8		
Herkes çevreyi kirletiyorsa benim yapabileceğim bir şey yoktur. Benzer davranışları ben de yaparım.	1.9		

Araştırmaya katılanların % 76.9'una göre siyanürle altın aranmasına karşı toplumun tüm kesimlerinin bu sorunla ilgilenmesi dünyamızın geleceğini korumak ve genç kuşaklara

yaşanabilir bir çevre için gereklidir (Tablo 13). Yapılan analiz sonucu biyologlar diğer iki meslek grubuna göre bu sorunu daha önemli görmüşlerdir.

Tablo 13 Araştırmaya katılanların çevre ile ilgili kitlesel eylemlere yönelik görüşleri görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Bu sorunla herkes ilgilenmelidir	76.9		
Bu tür sorunlarla hükümet ya da belediye ilgilenmelidir	7.7	3.8	
Bu sadece o yörede yaşayan insanların sorunudur	3.8		
Bu tür eylemler devlete karşı bir kışkırtmadır	5.8		

Denekler nükleer enerji santrallerini ve radyoaktif atıkların depolanmasını bu dünyada yaşayan herkesin sorunu olarak görmelerinin (%86.5) yanında bu konuda uluslar arası örgütlerin de ilgilenmesi gerekliliğine önem vermişlerdir (Tablo 14).

Tablo 14 Araştırmaya katılanların çevre sorunlarına yönelik tutumların nasıl olması gerektiği konusundaki görüşleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Bu dünyada yaşayan herkesin sorunudur	86.5	3.8	
Böyle sorunlarla uluslararası örgütler de ilgilenmelidir	1.9	17.3	
Bu o ülkenin sorunudur	1.9	-	1.9
İnsanların yaşayabilmesi için enerji üretmeleri gereklidir.	3.8	5.8	

Çevre sorunlarını çözümlenmesi için yasal düzenlemelerin yapılmasını ve uygulanmasının kesinlikle gerekli olduğu (%48,1); ikinci olarakta (%23.1) insanların ahlaki

değer yargılarında çevreyi seven ve koruyan bir tutum değişikliğine gidilmesi gerektiği belirtilmiştir (Tablo 15).

Tablo 15 Araştırmaya katılanlara göre çevre sorunlarının çözüm şekli

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Yasal düzenlemeler yapılmalı ve kesinlikle uygulanmalı	48.1	7.7	21.2
Okullarda ve yayın organlarında çevre konusuna ağırlık verilmeli	2.2	32.7	15.4
İnsanların ahlaki değer yargılarında çevreyi seven ve koruyan bir tutum değişikliğine gidilmeli	23.1	19.2	13.5
Halk çevre derneklerinde aktif rol almalı	1.9	1.9	9.6
Çevre koruma amaçlı olarak daha fazla maddi kaynak ayrılması	3.8	15.4	9.6

4.2.4. Araştırmaya katılanların Sivil Toplum Kuruluşları hakkındaki görüşleri

Doğayı seven kişilerin çevre örgütlerinin faaliyetlerine katılması gerektiğini ve bu konuda gönüllü etkinliklerde bulunmaları gerektiği (%44.2), ayrıca demokratik yönetimlerde halkın yönetime alınacak kararlara katılabilmeleri için gerekli örgütlenmeler olduğunda (%30,8) belirtilmiştir (Tablo 16)

Tablo 16 Araştırmaya katılanların çevre örgütlerinin faaliyetleri konusundaki düşünceleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Doğayı seven kişilerin bu konuda gönüllü etkinliklerde bulunmalarıdır	44.2	5.8	
Demokratik yönetimlerde halkın yönetime alınacak kararlara katılabilmeleri için gerekli örgütlenmelerdir	30.8	9.6	
İnsanların kişisel tatmin ya da menfaatleri için oluşturdukları örgütlenmelerdir	7.7	3.8	
Yabancı ülke ya da firmalarca yönlendirilen etkinlikler yapmaktalar	1.9	3.8	3.8
Başka menfaatlerin üstünü örtmek için çevre konusunu kullanıyorlar	5.8	7.7	

Katılımcıların % 34.6'sı çevre ile ilgili bilimsel toplantıları yakından takip ettiklerini, imza kampanyası ya da protesto gösterilerine katıldıklarını (%21,2) belirtmelerine rağmen çevre derneklerine üye olma konusuna (%7,7) pek sıcak bakmadıkları görülmektedir (Tablo 17).

Tablo 17 Araştırmaya katılanların çevre ile ilgili katıldıkları etkinlikler

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Çevre derneğine üye olmak	7.7	1.9	1.9
Çevre ile ilgili bilimsel toplantıları takip etmek	34.6	7.7	
İmza kampanyası ya da protesto gösterileri	21.2	9.6	5.8
Doğal ve temiz bir çevrede gezinti veya spor yapmak	15.4	1.9	3.8
Herhangi bir etkinliğe katılmıyorum	13.5		

Belediyenin çevre kirliliği ile ilgili bir sorun yaşandığında öncelikle başvurulması gereken yer olduğu katılımcıların % 57.7'si tarafından belirtilmiştir. İkinci sırada ise % 19.2'si çevre derneklerine başvuruda bulunacaklarını belirtmiştir. Bu konuda yapılan post hoc analizi sonrası katılan meslek grupları arasında anlamlı bir görüş farklılığı olmadığı ortaya çıkmıştır (sig.0.762).

Katılımcıların % 34.6'sı yerel sorunlarla ilgili bilgilere medya haberlerinden ulaştıklarını belirtmiştir. Katılımcıların % 30.8'isi ise kendi gözlemleri sonucu yerel sorunları tespit ettiklerini belirtmiştir (Tablo 18). Yapılan istatistiki analiz sonucu ise katılan meslek grupları arasında anlamlı bir görüş ayrılığı olduğu ortaya çıkmıştır (sig.0.02).

Tablo 18 Araştırmaya katılanların bilgiye ulaşma şekilleri

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Kendi gözlemleri	30.8	3.8	3.8
Arkadaş sohbetleri	7.7	7.7	9.6
Belediye duyurular	5.8	7.7	1.9
Çeşitli grupların/derneklerin çalışmalarından	17.3	11.5	5.8
Medya haberlerinden	34.6	13.5	5.8

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 75) yaşadığı yerde sağlığı tehdit eden önemli bir çevre sorunu olduğunda ilgili makamlara dilekçe yazacaklarını ya da şahsi olarak yetkililerle konuşup önlem alınmasını isteyeceklerini belirtmiştir. %15.4'ü ise konu ile ilgilenen bir çevre örgütüne katılmanın çözüme katkı sağlayacağını belirtmiştir (Tablo 19).

Tablo 19 Çevre sorunlarının çözümü için kullanılan yöntemler

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
İlgili makamlara dilekçe yazmak ya da şahsi olarak yetkililerle konuşup önlem alınmasını istemek	75.0	1.9	7.7
Basın açıklaması yapmak/katılmak	1.9	1.9	1.9
Bilimsel toplantılar düzenlemek/ katılmak	5.8	9.6	
Konu ile ilgilenen bir çevre örgütünün faaliyetine katılmak	15.4	9.6	5.8

Kentteki çevre sorunlarının ortaya çıkmasında katılımcılar belediyeyi (% 26.9), hükümetleri(%25) ve ticari işletmeleri (%19.2) ana sorumlu olarak gördüklerini belirtmiştir (Tablo 20).

Tablo 20 Çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki sorumlular

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Ticari işletmeler- fabrika sahipleri	19.2	3.8	11.5
Hükümetler	25.0	5.8	1.9
Belediye	26.9	11.5	7.7
Halk	11.5	7.7	5.8
Antalya ilinin yoğun göç alması	11.5	19.2	3.8

Katılımcılar çevre sorunlarının çözümlenmesinde kişisel çabalarının yeterli olmayacağını belirtmiştir (% 88.5). Buna rağmen çevre ile ilgili her hangi bir kuruluşa ise üye olmadıklarını belirtmişlerdir (%73.1).

Araştırmaya katılanların %48.1'i çevre derneklerini sosyal etkinliklere daha fazla önem vermesi ve basın yayın organlarını sıkça kullanmalası gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 21.2'si ise bu derneklerin bilimsel ve teknik araştırmalar yapması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 21).

Tablo 21 Çevre derneklerinin yapması gereken çalışmalar

	1.derecede önemli (%)	2.derecede önemli (%)	3.derecede önemli (%)
Bilimsel ve teknik araştırmalar yapmalı	21.2	7.7	3.8
Sosyal etkinliklere daha fazla önem vermeli, basın-yayın organlarını sıkça kullanmalılar	48.1	15.4	5.8
Çevre eğitimi vermeliler	17.3	15.4	13.5
Çevre sorunlarını ve alınması gereken önlemleri çeşitli yollarla halka iletmeliler	11.5	7.7	9.6

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Antalya kent merkezinde çevre sorunlarını yaşadığı örneklem grubunun hepsi tarafından ifade edilmiştir. Türkiye’de yaşanan önemli sorun kentlerin sürekli olarak büyümesi, kırsal alanları, tarım ve orman arazilerini tehdit etmesidir. Bu açıklama araştırmanın bulgularıyla tutarlılık göstermekte ve Antalya’nın da en önemli çevre sorununu oluşturmaktadır.

Antalya’nın il merkezi dışındaki sahil şeridi neredeyse tümüyle ya oteller ya da özel işletmelere devredilmiş plajlar ise ücretsiz kullanıma kapatılmıştır. Şehir merkezinde halkın kullanabileceği Konyaaltı sahili ise kısmen özelleştirilmiş olup plajda faaliyet gösteren özel işletmeler tarafından sahil bandı şezlong ve şemsiyelerle doldurularak halkın ücretsiz kullanım alanı daraltılmaktadır. Bunun yanında anket sonuçlarına göre örneklem grubunun %25’i kentin gelişmesi açısından Konyaaltı ve Lara plajların özel işletmelere devredilmesinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Bu alanda yapılan düzenlemeler estetik bir tarz içermekte ve bu meslek gruplarının yararlanabileceği maddi koşullara uygun hizmetler sunmaktadır. Maddi imkanları kısıtlı olan insanların bu alanlardan yararlanmalarını engellediği görüşü ise sadece %23 olmuştur.

Araştırmaya katılanlar çevre sorunlarının çözümünde ilk yapılması gerekenin planlı şehircilik ve şehir imarının düzenlenmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Antalya yoğun göç alan bir şehir olmasına rağmen bu ilk sorun olarak gösterilmemiştir. Büyük rantların elde edildiği her yeri doldurmaya başlayan yüksek katlı binalar ve şehir içerisinde halkın nefes alabileceği alanların kalmaması, şehir trafiğinin problem oluşturmaya başlaması öncelikli problemler olarak görülmektedir.

Orman ve tarım arazilerinin yapılaşma nedeniyle tahribata uğraması ve tarım arazisi ya da yapılaşma nedeniyle sulak alanların kurutulması, meslek grupları arasında en önemli çevre sorunu olarak, ilk sıralarda gösterilmiştir. Ancak burada dikkat çeken “yere çöp atmak” seçeneğinin ikinci derecede önemli bulunmasına rağmen “otoyollar” seçeneğinin sorun olarak değerlendirilmemesidir. Oysa Antalya ilinde’de neredeyse yol açılmamış olan doğal bir alan kalmamıştır ve bu durum doğayı tahrip eden önemli bir faktördür. Bunun nedeni muhtemelen doğaya zarar verdiğini gözardı ederek, öncelikle insanların kendi yararlarına olduğunu düşündükleri uygulamalara insanmerkezci bir tutumla yaklaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır.

Örneğin bir otel inşaatı yapılacağı zaman “Doğanın aşırı tüketilmesi tüm canlıların zararındır” seçeneği temele alınması gereken yaklaşım olarak birinci sırada yer almaktadır.

Ancak büyük bir çoğunlukla inşaat mühendislerinden kaynaklanan “doğa insanların ondan yararlanması için vardır” seçeneğinin %13 ile ikinci sırada yer alması insan merkezci bir tutumun bir göstergesidir. Bu tutum rekabete dayalı piyasa ekonomisinde serbest çalışan inşaat sektörü için beklenen bir yaklaşımdır.

Katılımcıların verdiği cevaplarda çevreyi kirleten kişiyi uyarırım seçeneği birinci sırada yer almaktadır ve insani duyarlılık açısından önemlidir. Dünya çapında etkili olabilecek çevre sorunlarının herkesin sorunu olarak belirtilmesinin de çevre sorunlarına karşı duyarlılık düzeyinin yüksek olduğunun göstergelerinden biri olarak yorumlanmasının yanında bu söylemlerin ne kadar pratiğe döküldüğü ise ayrı bir problemidir.

Çevre ile ilgili kitlesel eylemlere yönelik görüşleri saptamak için sorulan soruda yerel bir çevre sorunuyla ilgili olarak yapılan gösterileri “bu sorunla herkes ilgilenmelidir” yanıtıyla çevre sorunlarının yerel düzeyde kalmadığı ve bu sorunlarla ilgili eylemlerin diğer insanları da ilgilendirmesi gerektiği yanıtı alınmıştır. Biyologların ise bu konuda diğer gruplardan daha duyarlı oldukları saptanmıştır.

Çevre sorunlarının çözüm önerilerinde yasal düzenlemelerin yapılıp kesinlikle uygulanması ilk sırada yer almaktadır. Bu seçeneğin en önemli çözüm yolu olarak gösterilmesinin nedeni günümüzde gittikçe artan çıkar ilişkilerine dayalı olarak doğal alanların tahribatı şeklinde yorumlanabilir. İnsanların doğaya yönelik tutum değişikliğine gitmesi gerekliliği ikinci sırada olan çözüm önerisidir ve bu durum toplumsal ekolojik yaklaşımla uyumludur. Ancak katılımcıların çevre derneklerine katılımının sadece %1.9 olduğu da göz önüne alınmalıdır. Yine %73’ü çevre konulu bir sivil toplum kuruluşuna üye değil ve örneklem grubunun % 75’i çevre sorunları ile karşılaştıklarında bireysel olarak ilgili yerlere dilekçe yazmayı sadece %15’i konu ile ilgilenen bir çevre örgütüne üye olmayı çözüm için kullanılabilecek bir yöntem olarak değerlendiriyor. Oysa ki örneklem grubunu oluşturan bireyler kendi alanlarında sivil toplum kuruluşu üyesidirler ve özellikle biyolog ve orman mühendislerinin konuları gereği bir çevre örgütüne üye olması beklenmektedir.

Ayrı bir çalışma konusu olabilecek bu durumun nedenlerinden bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz.

İnsanların sistemin bir sonucu olarak sadece alıcı –satıcı konumuna indirgenip pasivize olmaları ,

Türkiye’deki uygulanan kamu politikalarının uzun zaman sivil toplum girişimlerini engellemiş ve baskı altına almış olması nedeniyle bireylerde bu tür oluşumların demokratik sistemde kullanılabilecek bir seçenek olarak yer edinmemiş olması,

Bu tür oluşumların kendi içlerinde işbirliği ve yardımlaşma anlayışlarını yerleştirememeleri, maddi olanaklarının yetersiz kalması, Doğan'ın (2002, s.280) da belirttiği gibi "sivil toplum örgütlerinin demokratik bir yapılanma ve iç ilişkilerinde demokratik tutumları benimsemeleri" konusunda problemlerin yaşanması,

Son derece büyük rant ilişkileri karşısında üye sayısı oldukça sınırlı kalan sivil toplum girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması,

Toplumsal ekolojik yaklaşımla bağlantılı bir açıklama ile sivil toplum örgütlerinin anlık eylemler düzenleyip çıkar ilişkilerine karşı kalıcı ve radikal toplumsal çözümler elde edemiyor olması ve hatta bu ilişkilerin meşrulaştırılmasına neden olmaları.

Sivil toplum örgütlerinin gönüllülük esasına dayalı ve kar amacı gütmeyen birliktelikler olmasına karşın günümüzde uluslar arası örgütler ve firmalarca desteklenen bazı sivil toplum örgütlerinin bir sektör haline dönüşmesi ve klasik işlevlerinin yerine farklı amaçlara yönelme potansiyelleri bu örgütlere kuşku ile yaklaşılmasına neden olmaya başlamıştır.

Anket sonuçlarına göre örneklem grubunun neredeyse tamamı (%94.2) çevre derneklerinin çevre sorunları ile ilgili olarak halkı yeterince bilgilendirmediklerini belirtmektedirler. Yine %61.5 oranında çevreci sivil toplum örgütlerinin çevre sorunlarının çözümünde etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Aynı sorunun açıklama istenen boşluk kısmında ise görüşlerini genel olarak şu şekilde belirtmişlerdir:

"Piyasa sistemi örgütlerden daha güçlü, toplumsal muhalefet bütünlükçü projeler üretmelidir"

"Kamuoyunu etkileyecek üye sayısına sahip değiller, yönetimden ve medyadan yeterince destek alamıyorlar"

"Halka yönelik konferans ve toplantılar düzenlenmeli ve ÇED raporlarında etkili olmalılar"

"Antalya ili merkezi dahil olmak üzere tüm kıyı şeridinde turistik tesisler kıyı-kenar çizgisine uymamakta. Çevre dernekleri ne yapabildi?"

"Sivil toplum örgütlerinin çoğu dış güçler tarafından kendi menfaatleri doğrultusunda desteklenmektedir."

"Hiçbir sivil toplum kuruluşu maalesef ekonomik desteği olmadan güç sahibi değildir. Ekonomik güç de çevreyi göz ardı eder."

"Çevre dernekleri sorunları daha yakından bildikleri için çözümü kısa zamanda bulurlar."

Antalya’da oluşturulan Yerel Gündem-21 Antalya Kent Konseyi üyesi ve çalışmalara aktif olarak katılmış olan Şahin’e göre, (2000, s.55-59) bu oluşuma geniş halk kitlelerinin katılımının mümkün olmaması, belediyenin sürekli olarak kararları kontrol altında tutması, konsey üzerinde baskı oluşturmaya ve kamusal hizmetlerin özelleştirilmesine yönelik projelerin konseyde onaylatılmaya çalışılması gibi sorunlar yaşanmıştır. Ona göre, Kent konseyi adına uygun olarak işletilmek isteniyorsa, eşitlikçi bir yapılanma modeli geliştirilmelidir. Kentin hizmet bekleyen en problemlilerinde geliştirilebilecek ilişkilerle sokak meclisleri, mahalle meclislerinin oluşturulması sağlanmalıdır. Doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması ve imar değişiklikleri için özel izleme kurulları oluşturulmalıdır.

Günümüzde sivil toplum hareketlerinin “küreselleşmenin bir aracı olabilecekleri” yönünde yaşanan sorunlara rağmen demokratik, özgürlükçü yaşam koşullarının gerçekleşmesi açısından sağladığı olumlu katkıların da olduğu göz ardı edilmemesi gereklidir.

İçerisinde birçok ve farklı açıklamaları barındırmakla birlikte ekolojik yaklaşım genel olarak doğaya bir amaç ve niyet atfeder. Doğa ve doğal varlıkların kendi başlarına bir değere sahip olduğu görüşündedirler. Bu yaklaşımlarda genel olarak çevre sorunları insan-doğa ilişkisindeki hatalardan, değer yargıları kültürel yapıları ve toplumsal ilişkilerindeki yanlışlıklardan kaynaklanmaktadır.

Ekolojik görüş yanlıları mekanist görüşe yönelik olarak daha çok felsefi düşünce, kültür ya da inanç sistemleri gibi alanları göz ardı ederek, çevre sorunlarının nedenlerini bulup bunların nasıl önlenebileceği diğer bir deyişle ahlaksal boyutta bir değişikliğe gitmeden teknik çözümlerle bu sorunların giderilebileceğini öne sürmesi ve sadece akla dayalı matematiksel doğa tasarımının insan-doğa karşıtlığını doğurduğu bu durumun insanın çıkarları doğrultusunda doğayı sömürmesine neden olduğu eleştirilerini getirmektedirler.

Ancak bilim, teknoloji ve modernizmin akla dayalı evren açıklamasına karşı çıkış ekolojik yaklaşımlar içinde mistik, sezgiye dayalı görüşlerin geliştirilmesine de neden olmuştur. Bu tür görüşlerin ise toplumsal tasarımları genellikle baskıcı ve bir çok insani özgürlüklerin kısıtlanmasını getirmektedir. Derin ekoloji içinde yer alan bazı yaklaşımlarda insana karşı nefret ve düşmanlık içermektedir.

İnsana karşı olumlu yaklaşan görüşlerde ekolojik yaklaşımlar içerisinde bulunmaktadır. Bookchin’in (1992, 1994, 1996a, 1996b) geliştirdiği toplumsal ekolojik yaklaşım da bunlar arasındadır.

Toplum doğadaki diyalektik sürecin işleyişi ile ortaya çıkmış, doğal bir olgudur. Ancak diyalektik süreçteki bazı ara geçiş dönemlerinde sapmalar yaşanabilir. Bu duruma

rağmen canlı varlıkların evrimi edilgin ve rastlantısal bir süreç değil türlerin kendi yaşamları üzerinde etkin bir rol oynadıkları, alternatif evrimsel doğrultularını içeren bir süreçtir.

Toplumsal ekolojiye göre ekolojik bunalımın nedeni toplumsal yapıdır. Bu yaklaşımda tasarlanan toplumsal yapı; tüm insanların doğanın bir parçası olduklarının bilincinde olduğu, diğer canlılarla uyum içerisinde, aşırı olmayan, ihtiyacı kadar, sade bir tüketim anlayışı ile, rekabet değil işbirliği ve yardımlaşmayı temele alan, baskı, zorlama ve hiyerarşinin olmadığı, özgürlüğün, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin korunduğu, insanların küçük topluluklarda doğrudan demokrasi ile konsensusa dayalı kararların alındığı, yüz yüze ilişkilerin bulunduğu, küçük yerleşim birimlerinde yaşayan topluluklardan oluşan bir ekosistem şeklindedir. Ancak bu topluluklarda bireyi temele alan özgürlüklerin ve kültürel çeşitliliğin korunması ve sağlanması toplumsal birliği bozmak anlamında değildir. Çevreyi kirleten, doğal döngüleri bozan ve yenilenemez kaynaklara dayanan teknolojiler yerine doğa ile uyumlu insan ilişkilerinde yabancılaşmaya yol açmayacak küçük ölçekli teknolojiler kullanılmalıdır.

Günümüz sosyal gerçekliğinde değerlendirildiğinde çelişki yaratan durum ise Bookchin'in (1999, s.355)toplumsal yapıdaki temel problem olarak gördüğü kapitalizmin de onun görüşleriyle doğru orantı bir biçimde her türlü çeşitliliği empoze ederek insanların küçük toplumlara ayrıldığı, özellikle gelişmemiş toplumlarda ulusal devleti ortadan kaldırma ve uluslararası firmaların daha kolay kullanabileceği bir pazar oluşturma stratejileridir.

Ancak yine de bu yaklaşımın doğaya dolayısıyla onun bir uzantısı olan insana ve insan ilişkilerinden oluşan toplumsal yapıya verdiği olumlu değerler günümüzdeki toplumsal, ekonomik ve ahlaki değer yargıları karşısında önemli bir eleştiri ve alternatif sunmaktadır. Bireylerin tek tek değerli olduğu, hiyerarşik baskıcı bir yapılanmanın olmadığı özgürlüklerin korunduğu insan-insan ve insan-doğa ilişkilerinde işbirliği, yardımlaşma ilişkilerinin bulunduğu, demokratik ve barışçıl bir toplum tasarımı sunmakta, olması gerekenin bir resmini çizmektedir. Böyle bir toplumsal yapıya geçişin ise günümüz şartlarında mümkün olduğu ileri sürülmektedir. Demirsoy'un ifadesiyle (2000, s.298-299) "Çevre kirlenmesine karşın alınması gereken önlemler, artık insan soyunun, doğal evrim sürecini bekleyemeyecek kadar kritik bir noktaya gelindiğini göstermektedir...gelecek evrimsel basamak, ortak (paylaşılan) bilincin egemen olduğu yaşam ortamlarının ve yaşayan öğelerin korunmasını ön plana alan bir hak ve özgürlükler dünyası olacaktır." Ancak bu olması beklenen ya da tasarlanan durumlar yanında toplumsal ekolojik yaklaşım bizlere günümüz toplumsal sistemi ve doğal etik anlayışında şimdiden değiştirmeye başlayabileceğimiz bir çok değer yargısı, düşünce, tutum ve toplumsal ilişkinin de ip uçlarını da sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Balcı, A.** 2001 *Sosyal Bilimlerde Araştırma. Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Bookchin, M.** 1992 'Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü', İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Bookchin, M.** 1994 *Özgürlüğün Ekolojisi: Hiyerarşinin Ortaya Çıkışı ve Çözülüşü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Bookchin, M.** 1996a 'Ekolojik Bir Topluma Doğru', İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Bookchin, M.** 1996b 'Toplumsal Ekolojinin Felsefesi Diyalektik Doğalcılık Üzerine Derlemeler', İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Bora, T.** (ed) 1989 *Nasıl Sosyalizm? Hangi Yeşil? Ne için Sanayi?*, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Burkett, P.** 2004 'Marx ve Doğa Al-Yeşil Bir Perspektif', Ankara: Epos yayınları.
- Cevizci, A.** (ed) 2005 *Felsefe Ansiklopedisi*, Vol. 3: Babil Yayıncılık.
- Çukurçayır, M. A.** 2002 *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Demir, Ö.** 2000 *Bilim Felsefesi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirer, G. N., Demirer, T., Doğmuş, O. E., Duran, M., Görgün, T., Hünler, K., Özbolat, N. K., Özbudun, S. ve Yapıcı, K.** 1999 *"YDD" Kısacasında Çevre ve Kent*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Demirer, G. N., Demirer, T., Duran, M., Ertan, B., Özdemir, F., Torunoglu, E. ve Tümay, I.** 1997 *VE KIRLENİ DÜNYA... Çevre Bilim Yazıları*, Ankara: Öteki Matbaası.
- Demirsoy, A.** 2000 *Son İmparatora Ögütler "Bilim Toplumu"*, Ankara: Meteksan.
- Doğan, I.** 2002 *Özgürlükçü ve Totoliter Düşünce Geleneğinde Sivil Tolum*: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Doğan, M.** 1998 'Türkiye'de Kentleşme, Sanayileşme, Arazi Kullanımı ve Çevre Sorunları', *Standard Dergisi* 37/433: 58-65.
- Erdoğan, I. ve Ejder, N.** 1997 *Çevre Sorunları; Nedenler, Çözümler Egemen ve Marksist Anlayışın İlettikleri Üzerine*, Ankara: Doruk yayıncılık.
- Gorz, A.** 1991 'Kapitalizm, Sosyalizm Ekoloji Yönelim Bozuklukları Arayışlar', İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Güvenç, B.** 1984 *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heidegger, M.** 1998 *Tekniğe İlişkin soruşturma*, İstanbul: Paradigma yayınları.

- Horkheimer, M.** 2002 *Akıl Tutulması*, İstanbul. Metis Yayınları.
- Inam, A.** 1996 *Düşten Düşünceye Bilim, Teknoloji ve Çevre Üstüne*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kayır, G. Ö.** 2003 *Doğaya Dönüş Topluma Ekolojik Bakış*, İstanbul: Bağlam yayıncılık.
- Keane, J.** 2004 'Sivil Toplum ve Devlet Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar', Ankara: Yedi kıta yayınları.
- Keleş, R.** 2002 *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C.** 2002 *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F.** 2003 *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Leakey, R.** 1998 *İnsanın Kökeni*, İstanbul: Varlık Yayınları A.Ş.
- Marın, M. C. ve Yıldırım, U.** (eds) 2004 *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar*, Kırklareli: Beta Basım A.Ş.
- Nutku, U.** 1999 'Doğa-insan bağının yeniden yaratılması için üç ilke', *Felsefelogos* 6: 19-24.
- Ponting, C.** 2000 'Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü', İstanbul: Detay basım.
- Şahin, M.** 2002 *Kentli Dayanışması*, Ankara: Zirve Ofset.
- Tekeli, İ.** 2000 *Modernite aşılırken Kent Planlaması*, Ankara: İmge kitapevi.
- Tepe, H.** 1999 "'Çevre Etiği': 'toprak etiği' mi yoksa 'insan etiği' mi?' *Felsefelogos* 6: 41-50.
- Tont, S. A.** 1997 *Sulak Bir Gezegendeki Öyküler*, Ankara: Nurol Matbaacılık.
- Trosper, R. L.** 2005 'Emergence Unites Ecology and Society', *Ecology and Society* 10(1): 14.
- Tuna, M., Oktik, N., Çağlayan, S. ve Bozyer, Ü.** 2001 'Yatağan Termik Santralinin Çevresel ve Toplumsal Etkileri', Muğla: Muğla Üniversitesi.
- Ünder, H.** 1996 *Çevre Felsefesi*, Ankara: Doruk yayıncılık.
- Wood, E. M.** 1992 "'Sivil Toplum'un Yararları ve Zararları', *Dünya Solu Üç Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi* 8.
- Yağanak, E.** 2002 'İnsan-Doğa İlişkisinin Etik Açısından İncelenmesi/Basılmamış Yüksek Lisans Tezi' *Felsefe Anabilim Dalı*, Mersin: Mersin Üniversitesi.

EK 1: UYGULANAN ANKET

ANTALYA İLİNDE HALKIN ÇEVRE SORUNLARI KONUSUNDA DUYARLILIĞI VE STK'LARIN KATKISI GÖRÜŞME CETVELİ

Profesyonel Mesleklerde Çalışanlara İlişkin Bir Uygulama

Bu anket formu Akdeniz Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Tezi için kullanılacaktır. Soruların doğru yada yanlış cevapları bulunmamaktadır. Sorulara bireysel düşüncelerinizi yansıtan cevaplar vermeniz çalışmanın doğruluğu açısından önemlidir. Anketimize katıldığınız için teşekkür ederiz.

1. Yaşınız?

A- 25-34

B- 35-44

C- 45-54

D- 55 ve yukarısı

2. Mesleğiniz?

3. Cinsiyetiniz?

A- Kadın

B- Erkek

4. Ailenizin aylık toplam geliri?

A- 1000 ve altı

B- 1000-5000

C- 5000-10 000

D- 10 000 ve üstü

5. Kaç yıldır Antalya'da yaşıyorsunuz?

A- 1-5 yıl

B- 6-10 yıl

C- 11-15 yıl

D- 15 yıldan fazla

Genel çevre bilinci:

Eğer seçeneklerde birden fazla yanıt olduğunu düşünüyorsanız size göre en önemli olandan daha az önemli olana doğru numaralandırınız.

6. Antalya' da çevre sorunları yaşandığını düşünüyor musunuz?

A- Evet

B- Hayır

7. Yanıtınız evet ise ne sizce bu konuda neler yapılmalı?

- A- Yoğun göç alımı ülke çapında alınacak önlemlerle azaltılmalı
- B- Turistik tesis yapımı ve denetimi kesin kurallara uygun olarak yapılmalı
- C- Halk çevre sorunları konusunda bilinçlendirilmeli
- D- Planlı şehircilik anlayışı ile şehir imarı düzenlenmeli ve geliştirilmeli
- E- Diğer (belirtiniz).....

8. Yaşadığınız yerin size göre en önemli çevre sorunu nedir?

- A- Hava kirliliği
- B- Su kirliliği
- C- Gürültü kirliliği
- D- Orman ve tarım arazilerinin yapılaşma nedeniyle tahribata uğraması
- E- Diğer (belirtiniz).....

9. Antalya ilinde hava kirliliğinin en önemli nedeni sizce aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A- Denetimsiz ve kalitesiz yakıtlarla ısınma
- B- Sanayi siteleri
- C- Taşıtlardan çıkan egzoz gazları
- D- Diğer (belirtiniz).....

10. Konyaaltı ve Lara sahil plajlarının özel işletmelere devredilmesi

- A- Kentin gelişmesi açısından olumlu bir adımdır
- B- Maddi imkanları kısıtlı olan insanların bu alanlardan yararlanmasını engellemektedir
- C- Sahil şeridinin temiz ve güzel görünmesini sağlamıştır
- D- Şehirde iş olanaklarının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
- E- Kamuya ait alanlar özel işletmelere devredilmemelidir
- F- Diğer (belirtiniz).....

11. Altınova'daki tarım arazilerinin imara açılması

- A- Gecekonduların artması yerine planlı, yaşanabilir bir şehirleşme için gereklidir
- B- İnşaat sektörünün canlanması ve binlerce kişiye iş olanağının sağlanması için önemli bir karardır
- C- Tarım arazilerinin imara açılması ekolojik açıdan geri dönüşü imkansız bir hatadır
- D- Tarım alanlarının imara açılması uzun vadede bölge ve ülke ekonomisinin zararına olacaktır
- E- Diğer (belirtiniz).....

12. Size göre denizin kirlenmesine neden olan temel etken hangisidir?

- A- Deniz araçlarından bırakılan atıklar
- B- Kanalizasyon sularının biyolojik arıtma yapılarak denize dökülmesi
- C- Plastik atıklar
- D- Şehrin atık sularının direk denize dökülmesi
- E- Diğer.....

13. Kentteki gürültü kirliliğini etkileyen temel faktör sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- A- Yüksek sesli müzik ve hopperlör yayınları
- B- Trafik
- C- Sanayi
- D- Havai fişek gösterileri
- E- Diğer (belirtiniz).....

14. Size göre ormanların ve doğal alanların tahribatına neden olan temel faktörü işaretleyiniz

- A- Yoğun yapılaşma
- B- Tarım arazisi açılması
- C- Yakacak temini
- D- Sorumsuzluk ve eğitimsizlik
- E- Diğer.....

Bireyin çevre algısı, değer yargıları:

15. Çevre sorunları denilince aşağıdakilerden hangisi öncelikli olarak aklınıza geliyor?

- A- İnsanların yere çöp atması
- B- Otoyollar
- C- Yanardağ patlaması
- D- Yerlere tükürmek
- E- Tarım arazisi ya da yapılaşma nedeniyle sulak alanların kurutulması

16. Örneğin otel inşaatı yapacak olan bir kişinin çevre açısından aşağıdaki yaklaşımlardan hangisini göz önünde bulundurması sizce doğru olur?

- A- Hava, su, toprak ve orman gibi doğal değerler tükenmeyecek kadar sonsuzdur
- B- Doğa, insanların ondan yararlanması için vardır
- C- Doğanın aşırı tüketilmesi insanlarla birlikte tüm canlıların zararınadır
- D- Maddi kazanç sağlayacak her türlü ticari faaliyet ülkemizin yararınadır
- E- Diğer.....

17. Çevreyi kirleten birilerini gördüğünüzde ne yaparsınız?

- A- Kirleten kişiyi uyarırım
- B- Yetkililere haber veririm
- C- Hiç bir şey yapmam
- D- Herkes çevreyi kirletiyorsa benim yapabileceğim bir şey yoktur. Benzer davranışları ben de yaparım.
- E- Diğer.....

18. Bergama'da siyanürle altın aranmasına karşı yapılan protesto gösterileri ile ilgili olarak size göre aşağıdakilerden hangisi doğru bir açıklamadır?

- A- Bu sorunla herkes ilgilenmelidir
- B- Bu tür sorunlarla hükümet ya da belediye ilgilenmelidir
- C- Bu sadece o yörede yaşayan insanların sorunudur
- D- Bu tür eylemler devlete karşı bir kışkırtmadır
- E- Diğer.....

19. Nükleer enerji santrallerinin olası tehlikeleri ve radyoaktif atıkların depolanması

- A- Bu dünyada yaşayan herkesin sorunudur
- B- Böyle sorunlarla uluslararası örgütler de ilgilenmelidir
- C- Bu o ülkenin sorunudur
- D- İnsanların yaşayabilmesi için enerji üretmeleri gereklidir.
- E- Diğer.....

20. Çevre sorunlarının çözüm önerilerini sizce en önemli olandan itibaren sıralayınız

- A- Yasal düzenlemeler yapılmalı ve kesinlikle uygulanmalı
- B- Okullarda ve yayın organlarında çevre konusuna ağırlık verilmeli
- C- İnsanların ahlaki değer yargılarında çevreyi seven ve koruyan bir tutum değişikliğine gidilmeli
- D- Halk çevre derneklerinde aktif rol almalı
- E- Çevre koruma amaçlı olarak daha fazla maddi kaynak ayrılması

Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili Sorular

21. Antalya'da çevre koruma konusunda çalışan dernek ya da vakıflar var mıdır?

A-Evet

B- Hayır

22. Çevre örgütlerinin faaliyetleri konusundaki düşünceniz aşağıdakilerden hangisidir?

- A- Doğayı seven kişilerin bu konuda gönüllü etkinliklerde bulunmalarıdır
- B- Demokratik yönetimlerde halkın yönetime alınacak kararlara katılabilmeleri için gerekli örgütlenmelerdir
- C- İnsanların kişisel tatmin ya da menfaatleri için oluşturdukları örgütlenmelerdir
- D- Yabancı ülke ya da firmalarca yönlendirilen etkinlikler yapmaktalar
- E- Başka menfaatlerin üstünü örtmek için çevre konusunu kullanıyorlar
- Diğer (belirtiniz).....

23. Çevrecilikle ilgili katıldığınız etkinlik türlerini işaretleyiniz

- A- Çevre derneğine üye olmak
- B- Çevre ile ilgili bilimsel toplantıları takip etmek
- C- İmza kampanyası ya da protesto gösterileri
- D- Doğal ve temiz bir çevrede gezinti veya spor yapmak
- E- Herhangi bir etkinliğe katılmıyorum

24. Çevre kirliliği ile ilgili sorun yaşadığımızda aşağıdakilerden hangisine başvuruda bulunursunuz?

- A- Belediye
- B- Valilik
- C- Çevre Dernekleri
- D- Hiçbiri
- E- Medya kuruluşlarına

25. Çevre ile ilgili bir etkinliğe aktif olarak katılmak ister misiniz?

A-Evet

B-Hayır

26. Yerel sorunlarla ilgili bilgiye hangi yollardan ulaşırsınız?

- A- Kendi gözlemleri
- B- Arkadaş sohbetleri
- C- Belediye duyurular
- D- Çeşitli grupların/derneklerin çalışmalarından
- E- Medya haberlerinden

27. Yaşadığınız yerde sağlığını tehdit eden önemli bir çevre sorunu yaşasaydınız sorunların çözümü için aşağıdaki yöntemlerden hangisini kullanırsınız?

- A- İlgili makamlara dilekçe yazmak ya da şahsi olarak yetkililerle konuşup önlem alınmasını istemek
- B- Basın açıklaması yapmak/katılmak
- C- Bilimsel toplantılar düzenlemek/ katılmak
- D- Konu ile ilgilenen bir çevre örgütünün faaliyetlerine katılmak

28. Kentteki çevre sorunlarının ortaya çıkmasında en çok aşağıdakilerden hangisini sorumlu olarak görmektesiniz?

- A- Ticari işletmeler- fabrika sahipleri
- B- Hükümetler
- C- Belediye
- D- Halk
- E- Antalya ilinin yoğun göç alması
- F- Diğer.....

29. Size göre çevre sorunlarının çözümünde kişisel çabalarınız yeterli olabilir mi?

- A- Evet
- B- Hayır

30. Çevre ile ilgili herhangi bir kuruluşa üye misiniz?

- A- Evet
- B- Hayır

31. Çevre dernekleri aşağıdaki çalışmalardan hangisini yapmalıdır?

- A- Bilimsel ve teknik araştırmalar yapmalı
- B- Sosyal etkinliklere daha fazla önem vermeli, basın-yayın organlarını sıkça kullanmalılar
- C- Çevre eğitimi vermeliler
- D- Çevre sorunlarını ve alınması gereken önlemleri çeşitli yollarla halka iletmeliler
- E- Diğer.....

32. Antalya'da çevre ile ilgili dernekler çevre sorunlarının çözümünde ya da azaltılmasında etkili olabilirler mi? Evet

A- Hayır

Açıklayınız.....
.....
.....

33. Size göre çevre dernekleri çevre sorunları ile ilgili olarak vatandaşları yeterince bilgilendiriyorlar mı?

A- Evet

B- Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Işıl Albayrak 1967 yılında Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara’da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü 1989 yılında bitirerek sosyolog ünvanını aldı. Dil öğrenimi için 1990 – 1991 yılları arasında İngiltere’de bulundu. Bir süre özel sektörde çalıştı. Halen Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı olarak Çağlayan Lisesi’nde devam ettiği Felsefe grubu öğretmenliğine, 1994 yılında atandı. Evli ve bir çocuk annesi olan Işıl Albayrak İngilizce bilir.